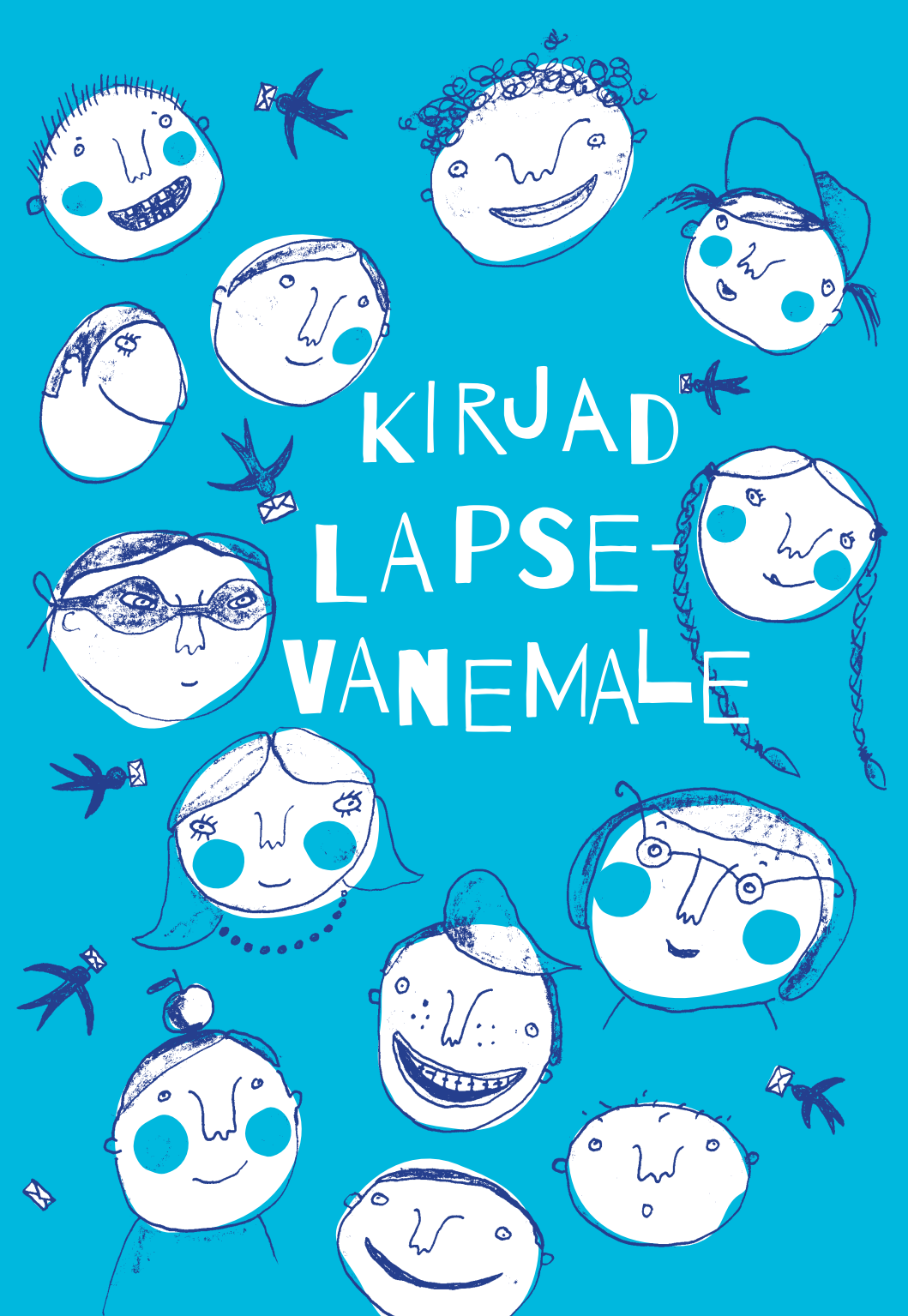

KIRJAD LAPSE- VANEMALE

INDREK KOFF LIISA-LY PAKOSTA

KIRJAD LAPSEVANEMALE

**PILDID JOONISTAS
ANNE PIKKOV**

Soolise võrdõiguslikkuse
ja võrdse kohtlemise
voliniku kantselei

2016

**SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE JA
VÕRDSE KOHTLEMISE VOLINIKU KANTSELEI**

Endla 10a, 10142 Tallinn

Tel: +372 626 9059

E-post: info@sw.ee

www.vordoigusvolinik.ee

© Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku kantselei, 2016

Trükise kasutamine teaduslikel, hariduslikel, informatsioonilistel ja õigusemõistmise eesmärkidel on lubatud trükise nimetuse ning avaldamisallika kohustusliku äranäitamisega. Infotrukis on antud välja projekti "Soolõime ja õiguskaitsega sugude võrdsuseni" raames. Projekti rahastatakse Norra toetustest 2009-2014. Projekti eesmärk on tõsta kodanike, õigusprofessionaalide ja tööandjate teadlikkust naiste ja meeste võrdsusest ning võrdse kohtlemise põhimõttest.

Täname kõiki häid ja hoolivaid Eesti Vabariigi ametnikke, kelle kaasabil see trükis valmis.

Tagasiside ja ettepanekud trükise kohta on oodatud Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku kantselei e-aadressile: info@svv.ee

ISBN 978-9949-9778-3-3 (trükis)

ISBN 978-9949-9778-4-0 (pdf)

**SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE
JA VÕRDSE KOHTLEMISE VOLINIK**

SISUKORD

6 KIRJAD LAPSEVANEMALE

31 SISSEJUHATUS

KÕIGE TÄHTSAM SEADUS!

33 VANEMA ÕIGUS OLLA VÕRDSELT KOHELDUD

LAPSEVANEM ON KA INIMENE, KUSJUURES TÄPSELT SAMA PALJU NAGU IGA TEINEGI

35 ÕIGUS VÕRDSETELE VÕIMALUSTELE

REEGLID KEHTIVAD KÕIGILE ÜHTMOODI!

37 VANEMA ÕIGUS TEHA TÖÖD JA HOOLITSEDA LAPSE EEST

MÕLEMAD ON VAJALIKUD, MÕLEMAD ON LUBATUD!

39 ÕIGUS TERVISEISEISUNDILE VASTAVATELE TÖÖTINGIMUSTELE

LAPSEOOTEL NAISE JA PEAGI SÜNDIVA LAPSE TERVIS ON OLULISEM KUI MIS TAHES TÖÖ!

45 ÕIGUS TÖÖTADA VAATAMATA LAPSEVANEMAKS OLEMISELE

LAPSEOOTELE JÄÄMINE JA LASTE KASVATAMINE POLE MINGI EKSIMUS, MILLE EEST VÕIB INIMESE TÖÖLT LAHTI LASTA!

47 VANEMA ÕIGUS HARIDUSELE

LAPSEVANEM PEAB SAAMA ÕPPIDA!

50 VANEMA ÕIGUS RIIGI VÕI OMAVALITSUSE TOETUSELE

RIIK JA OMAVALITSUS TÕEPOOLEST TOETAVAD, USU VÕI ÄRA USU!

60 SEADUSTE LOETELU KOOS LÜHENDITEGA

60 ABI SAAMISEKS VÕIB LAPSEVANEM PÖÖRDUDA

Lapsevanemal lasub tohutu vastutus ja selle kandmiseks on talle antud ka mitmesuguseid õigusi. Tihti juhtub aga, et inimene ise ei ole oma võimalustest teadlik. Ta vajab kinnitust: sa oled õigel teel, sa oled vajalik, sinust hoolitakse. Ta vajab nõu, abi, toetust. Käesolevaga püüame seda pakkuda.

Liisa-Ly Pakosta

TERE!

Eesti keeles ei ole kahjuks ühte sõna, mis väljendaks ühekorraga seda, et ma suhtun Sinusse soojalt ja samas austan Sind. Et Sa oled armas ja ühtaegu lugupeetud. Kui oleks, siis oleksin Sinu poole pöördunud just selle sõnaga.

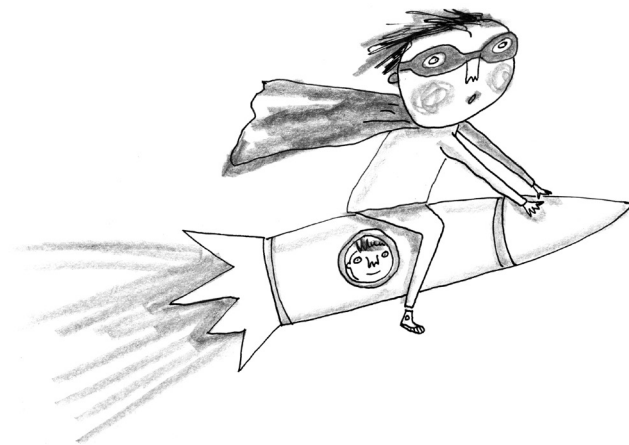
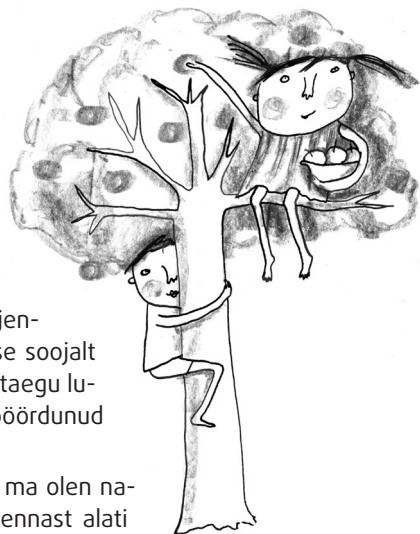
Otsustasin Sulle kirjutada sellepärast, et ma olen natuke mures. Mulle tundub, et Sa ei tunne ennast alati päris hästi ja et vahel pole selle halva või ebamugava enesetunde põhjuseks mitte miski muu kui see, et Sul on laps või koguni mitu. Ja ma tahtsin Sulle öelda, et ära tunne ennast selle pärast kehvasti. Kõik on väga hästi!

Kui Sa oled ema või isa, siis see tähendab, et Sa kasvatad üht või mitut last. Kasvatad ja kasvad samal ajal ka ise. Aga lapsed on ju meie tulevik – ja mitte ainult aktusekõnedes. Eesti Vabariigi põhiseadus, mis on üks ilmatuma ilus dokument, ütleb, et meie riik „peab tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade“. See ju tähendabki, et me kõik, selle riigi kodanikud, peame lapsi väga tähtsaks. Ilma nendeta ei saa ju keel ja kultuur ega üleüldse mitte miski püsida läbi aegade!

Põhiseadus ütleb veel, et „perekond rahva püsimise ja kasvamise ning ühiskonna alusena on riigi kaitse all“ ja et „seadus sätestab vanemate ja laste kaitse“. Kölab ju ilusasti? Ja mis kõige parem, see on tõsi ka. Seadus kaitseb lapsi ja meid, nende vanemaid.

Ka meie ühiskond hoiab lapsi ja lapsevanemaid väga. Kui Sulle vahel tundub, et asjalood on teisiti – kui keegi ütleb halvasti või ei aita hädas, või kipub koguni kiusama, sest Sul on lapsed –, siis on ta arvatavasti lihtsalt ära unustanud, et LAPSED ON TÕEPOOLEST MEIE TULEVIK. Siis tuleb talle seda meelde tuletada.

Selles kirjas ma tahaksingi Sulle rääkida mõningatest nipidest, mis aitavad inimestele neid kõige olulisemaid asju meelde tuletada. Ma olen ise ka isa ja

elatud aastatega on mul natuke kogemusi tekkinud, aga peale selle sain ma hiljuti tuttavaks mõnede väga tarkade inimestega, kes teavad täpselt, kust lapsevanem abi võib otsida. Muresid on erinevaid ja abi saab ka mitmest kohast, aga neist ma kirjutan Sulle edaspidi.

Kirjutamine on hirmus tore ja ma võiksin siin veel väga pikalt edasi jutustada, aga liiga pikalt pole vist korraga mõtet. Puhka natuke ja loe näiteks homme edasi. Või mõni teine päev. Täna jutu lõpetuseks tuletan Sulle lihtsalt meelde, et LAPSED ON TÕESTI VÄGA TOREDAD ja et tegelikult arvavad seda kõik, ainult et vahetevahel kipub see meelest ära minema. Pole midagi, tuletame meelde!

Sõbralike tervitustega

Indrek

TERE JÄLLE!

Täna ma tahan Sulle kirjutada õigustest.

„Õigus” on ilus sõna ja viimasel ajal kuuleb seda aina sagedamini. Inimõigused, vähemuste õigused, töötaja õigused. Ja nii edasi ja nii edasi.

Väga palju räägitakse ka lapse õigustest. Ja see ongi väga hea, sest laps on väike, ta ei oska alati enda eest seista. Laps ei pruugi teada, et tal on õigus elada täisväärtuslikku elu, käia koolis, saada ravi. Et tal on õigus olla emaga ja isaga koos ka siis, kui vanemad elavad lahus. Laps ei tea, et tal on õigus olla kaitstud hooletu ja julma kohtlemise eest. Ja ta ei peagi seda teadma. Laps ei

peaks muretsema. Selle eest, et lapsel oleks hea elada ja kasvada, peavad hoolitsema täiskasvanud.

Täiskasvanuid, kes lastega kokku puutuvad ja kelle ülesanne on tagada, et lapse õigustega oleks kõik korras, on palju: igasugu ametnikud, õpetajad, arstid, politseinikud ja muud. Aga kõige olulisemad täiskasvanud lapse elus, nagu Sa isegi tead, on tema vanemad.

Lapsevanematel on ka õigused, ehkki neid pole seadustes nii täpselt kirjeldatud. Peamiselt saabki lapsevanema õigused tuletada lapse õiguste põhjal ja nii vist ongi kõige parem. Asi on selles, et täiskasvanud, kes otsustavad lapsi puudutavate asjade üle (ja Sina siis muidugi ka), peavad ALATI lähtuma lapse huvidest. Nii et kui Sulle teinekord meenub, et Sul on lapsevanemana teatud õigused, siis ära unusta: neid õigusi tohib kasutada ainult lapse huvides.

Aga sellest ei ole vaja Sulle eriti pikalt kirjutada, Sa tead ju isegi, et lapse areng ja täisväärtuslik elu on ääretult tähtsad. Ja Sa ei teeks iialgi ühtegi asja, mis mõjub Su oma lapsele (ja tegelikult ükskõik millisele lapsele) halvasti. Sa armastad lapsi.

Ole terve!

Indrek

TERE!

Nii et jah, ka lapsevanemal on õigused. Aga sellest palju olulisem on, et laps toob Sinu ellu tohutul hulgal võimalusi. Kui oskad emaks või isaks olemisest rõõmu tunda, siis võib Sinu elu tema kõrval avarduda ja avaneda nagu puhkev õis.

Kui Sul veel lapsi ei ole, aga need kirjad tekitavad Sinus huvi, sest Sa ootad last, siis see kiri siin ongi ennekõike Sinule ja mul on väga hea meel, et Sa seda lugema juhtusid. Täna tahan ma kirjutada paljudest asjadest, mida lapsevanemaks olemine kaasa toob.

Sa saad targemaks, küpsemaks. Päris kindlasti ei teadnud Sa varemalt inimese kehas toimuva kohta nii palju kui praegu, mil ootad oma ellu pisikest inimest, kes Su elu täielikult muudab (või on ta oma pisikestel jalgadel juba Sinu ellu sisse marssinud?). Kuid on ka palju muid asju, mille peale oled hakanud oma uues rollis põhjalikumalt mõtlema ja mõtled edaspidigi: ühiskond, majandus, haridus, keskkond, psühholoogia, inimsuhted, usaldus, vastutus.

Sa saad palju teada iseenda kohta. Suured elumuutused panevad ju ikka elu üle järele mõtlema. Last oodates vaadatakse sügavale enda sisse, küllap teed seda Sinagi. Kui hästi otsid, avastad sealt veel tugevama, ilusama, ausama ja parema inimese, kui arvasid ennast olevat. Kindlasti leiad oma südame

sügavamatest soppidest ka muresid ja hirme, aga neid on meil kõigil ja peabki olema. Neidki on inimesele vaja.

Nalja saab kohutavalt palju, seda võin Sulle kindlasti lubada!

Sa õpid empaatiat, teisega arvestamist. Sina oled see inimene, kelle peale laps saab loota. Sul on võimalus olla truu kaaslane, keda laps saab kõiges usaldada. Ühel hetkel avastad, et usaldus on vastastikune. Et temast on saanud tõeline sõber.

Sa õpid raskustega toime tulema. Raskusi on lapsevanema elus palju, selles võid üpris kindel olla. Aga raskused ongi ju selleks, et nendega rinda pista! Enamasti ei ole raskused ületamatud ja siis nad teevad inimese tugevamaks. Ja tea, et Sa pole üks – me elame riigis, mis põhineb usaldusel ja solidaarsusel. Kui tunned, et vajad abi, siis küsi julgesti. Nendes oma kirjades püüangi Sulle muuhulgas soovitada ka seda, kust ja mis-moodi abi küsida.

Näed siis! Ja need on ainult mõned näited, tühine osa kõigest sellest, mida lapsega koos elamine ja kasvamine võib Sulle pakkuda.

Tervitusi!

Indrek

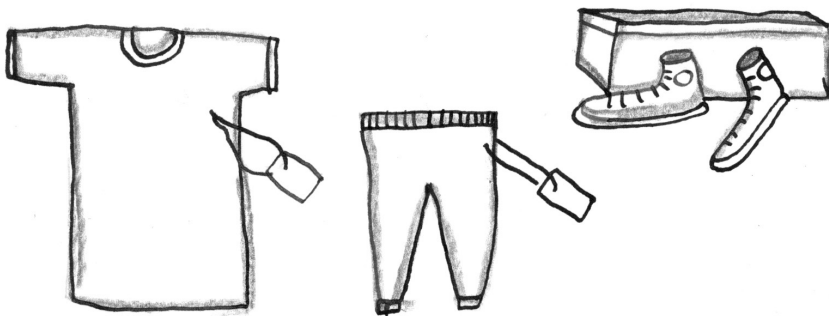
TERE!

Kirjutan Sulle siin, armas lapsevanem, aga mõnikord on see natuke raske, sest tegelikult ma ei tea, kas Sa oled ema või isa. Iseenesest pole see muidugi teab kui tähtis. Kõige olulisem on ikka see, et Sa oma last armastad ja temasse lugupidamisega suhtud. Et Sa teda ei alahinda ja tema jaoks alati olemas oled, kui tal Sind vaja on.

Noh, vähemalt minu arvates on see kõige olulisem. Paljude teiste arvates ka, aga mõnikord tuleb ikkagi ette päris kummalist vahetegemist. Ma toon Sulle lihtsalt mõned näited, ehkki küllap oled ka ise aeg-ajalt samasuguseid asju tähele pannud.

Näiteks kiputakse arvama, et imikuga peab igal juhul kodus olema ema, ja kui juhtubki, et vanemapuhkusele jääb lapse isa, siis tundub see paljudele kuidagi imelik. Mis siin imelikku on? Kas ta ei saa väikese lapsega hakkama või? Ärge tehke nalja!

Kui mõni ema armastab lisaks lastele ka oma tööd, siis leidub alati keegi, kelle arvates ta on võimujanune karjerist ega hooli oma lastest. Aga karjääriredelil kõrgele pulgale pääsenud meesterahvast (kes on tihtipeale ka ühe või rohkema lapse isa) peetakse samas tubliks ja eesmärgikindlaks spetsialistiks – teda pereelu eriti ei sega, sest üks need pereasjad ole nagunii rohkem naise

korraldada. Pealegi ei saa mehed kodutöödega pooltki nii hästi hakkama nagu naised. Misasja? No mis jutt see siis nüüd on?

Ja kui peaks halvasti minema (noh, kui armastus saab otsa ja enam ei suudeta koos elada), siis on enesestmõistetav, et lapsed jäävad emaga. Emal on ju lastega tugevam emotsionaalne side kui isal. Ei tea, mispärast? Huvitav, kuskolhas niisugune asi kirjas on?

Kas tuleb tuttav ette? Säärased kummalised arusaamised on päris laialt levinud. Need on üsna halenaljakad, aga kui pead nendega otse ja isiklikult kokku puutuma, siis teeb ikka päris kurvaks. Mina igatahes tahaksin uskuda, et nii emad kui ka isad on INIMESED. Igaühel on oma iseloom, omad tugevad ja nõrgad küljed. Ma usun, et ükskord saabub aeg, kui suurem osa ühiskonnaliikmeid sellest aru saab. Ja siis ei pea lapsega haiglasse läinud isa enam pelgama, et keegi võib küsida: „Kas lapsel ema ei olegi, et ta teiega koos pidi tulema?”

Lootus jääb!

Indrek

TERE!

On üks vanasõna, mis ütleb: „Laps on mehe isa.“ Minu puhul peab see küll sada protsenti paika. Ja ma olen üsna kindel, et see kehtib ka naiste puhul. Perre sünnib laps ja alles siis hakkavad vanemad tõeliselt aru saama, mida see neile tähendab. Palju ilusat ja head tuleb lapsega kaasa, aga tuleb ka suur vastutus.

Me ju teame, et laps peab saama muretult elada. Et ta peab saama areneda, talle tuleb riided selga panna, teda tuleb korralikult toita. Kui laps õppimisega päris ise hakkama ei saa, siis tuleb teda aidata. Kohutavalt palju asju on, mida lapse toetamiseks PEAB tegema.

Mõnikord tekib tunne, et ei jaksa seda kõike ära teha. Kui lapsega seotud kohustusekoorem tundub vahel liiga raske kanda, siis selle vastu võin ma Sulle soovitada üht väikest trikki: tuleta meelde, mis ma Sulle oma esimeses kirjas kirjutasin!

Lapsed on meie kõigi tulevik ja selleks, et tulevik oleks harmooniline, peame KÕIK kaasa aitama. Vastutus on suur, aga seda on palju kergem kanda, kui tead, et saad seda kellegagi jagada.

See jutt tundub võib-olla liiga üldine ja ümmargune. Toon siis mõne näite. Lapsel peavad riided seljas olema ja meie külmas kliimas peab tal olema soojaks köetud kodu, kus elada. Kui Sul on majanduslikult väga raske, kui tundub, et Sa ei suuda talle seda võimaldada, siis küsi julgesti abi. Riik aitab ja kohalik omavalitsus aitab ka. Lapsi kasvatavate inimeste

tarvis on olemas igasuguseid toetusi, leia need üles ja küsi julgesti – küsija suu pihta ei lööda.

Kui Su laps on väike, aga Sa ei saa temaga kaua kodus olla, sest pead tööle tagasi minema, siis küsi julgesti lasteaiakohta. Sa pead selle saama, nii on seadustes kirjas.

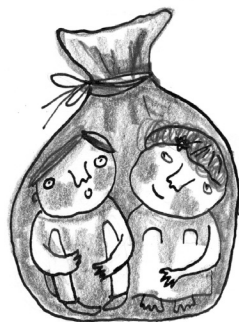
Kui Su laps käib koolis ja tal tekib seal raskusi, siis aitab kool. Neil on väga hea väljaõppe saanud õpetajad, psühholoogid, kooliarstid, nad aitavad. Küsi julgesti!

Sõbrad ja sugulased ja naabrid aitavad. Sind tegelikult ka hea meelega. Peaasi, ära jää oma murega üksi, vaid küsi nõu. Lapse kasvatamine on keeruline, sellega ei peagi algusest lõpuni täitsa ise hakkama saama.

Ole siis tubli!

Indrek

TERE JÄLLE!

Kuidas on, kas oled jõudnud vahepeal vastutuse jagamise üle mõtelda?

Mina igatahes mõtlen selle peale kogu aeg, sest kui ma ei üritaks oma lapsevanema-vastutust jagada, siis oleksin vist juba hulluks läinud.

Lapsed ja perekond on meie elus kahtlemata ääretult olulised. Aga väga tähtis asi inimese elus on ka töö. See aitab hinges püsida ja kui Sul on tõeliselt vedanud, siis pakub täisväärtuslikuks eluks hädavajalikku eneseteostamise võimalust. Tööd tehes kulub väga suur osa meie ajast. Ja kui Sa oled lapsevanem, siis tuleb aega ja energiat kodu ja töö vahel jagada.

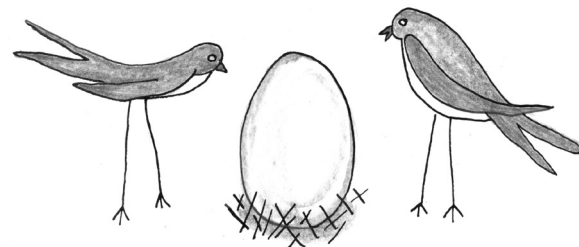
Üks, kes peaks Sind selle juures kindlasti toetama ja abistama, on Sinu tööandja. Ma usun, et suurem osa tööandjatest ongi rõõmsad, et nende töötajatel on kodus lapsed. Kui nad mõnikord ei taha lapsevanemate muresid hästi kuulda võtta, siis ilmselt jälle sellepärast, et on unustanud: lapsed on meie tulevik ja tuleviku kindlustamiseks peame tegutsema üheskoos.

Kui see ei taha talle mitte kuidagi meelde tulla, siis võid Sa rahulikult toetuda seadusepügalatele. Meie seadused kaitsevad Sind ja Sinu last väga mitmest küljest. Järgnevates kirjades püüan Sulle mõnest sellisest rääkida, ehkki mingi jurist ma tegelikult ei ole. Täpsemalt saad kõige selle kohta teada, kui viskad pilgu selle raamatukese lõpuossa, kuhu minust targemad inimesed on kogunud lapsevanemate õiguste-ga seotud katkeid Eesti seadustest. Ja mitte lihtsalt katkeid, vaid ikka neid kõige tähtsamaid!

*Kirjutamiseni!
Indrek*

TERE!

Tundub uskumatu, aga kui hästi järele mõelda, siis kulub meil vist töötegemise peale isegi rohkem aega kui eraelu peale. Nii et ma kirjutan küll Sulle kui lapsevanemale, aga ei pääse tööasjadest üle ega ümber.

Tööalased sidemed on tavaliselt pikaajalised ja alguse saavad need juba enne tööleasumist. Võib-olla saatsid Sinagi oma tulevasele tööandjale CV ja käisid töövestlusel, enne kui oma praegusel töökohal tegutsema said hakata.

Mina olen optimist ja eeldan, et suurem osa tööandjaid on targad ja arusaajad inimesed. Ja et nad saavad muuhulgas aru ka sellest, et lapsed ei ole tingimata takistus, et nad ei too ettevõttele või asutusele tohutut kahju ja et kui töötaja, kellel on lapsi, vajab tööandja abi, siis on täiesti normaalne, et ta seda abi ka saab.

Noh, vahel harva tuleb ette ka selliseid tööandjaid, kes päris niimoodi ei mõtle. Kui oled kogemata kombel sellisega kokku juhtunud, siis tea, et on mõningaid asju, mida tööandja teha ei tohi.

Nii et nagu ma ütlesin, tööalased sidemed saavad alguse juba enne tööleasumist. Ja siin ongi esimene konks. Tööandja ei tohi töövestlusel uurida ja puurida, et kas Sul ikka lapsi on või kas Sa kavatsed lapsi saada. Sest see on ainult Sinu oma asi. Ja tööandjal ei ole õigust eeldada, et Sinu juba sündinud või kunagi edaspidi sündivad lapsed võiksid Su tööd takistada. Inimene, kes armastab oma last ja temast hoolib, ei ole ometi ühestki otsast kehvem spetsialist!

Ja kui Sul tekib töövestluse või üleüldse värbamise käigus tunne, et Sind ei taheta tööle võtta, sest Sa oled lapsevanem või plaanid selleks saada, siis tea, et nii teha ei tohi. See on diskrimi-

neerimine ja otseses mõttes keelatud. Sellises olukorras võid julgesti abi otsida, sest Sul on õigus. Kuidas ja kust, sellest kirjutan Sulle edaspidi.

Praegu aga tuletan lõpetuseks veel meelde: töövestlusel perest ja lastest rääkima ei pea (õieti ei tohi tööandja nende kohta isegi mitte küsida). Ja kui Sul on lapsed või Sa plaanid neid saada, siis on see väga tore! Ära karda, mitte keegi ei tohi Sind selle pärast kiusata, ei töö- ega eraelus.

Sõbralike tervitustega

Indrek

TERE JÄLLE!

Eelmises kirjas ütlesin Sulle, et tööalased sidemed saavad alguse juba enne tööleasumist. Lastega on natuke samamoodi, sest tegelikult algab ju ka lapsevanemaks olemine enne lapse sündi.

Sa saad teada, et Sa ootad last. Või et Sinu armastatud naine ootab last, kui Sa oled tulevane isa. Te mõlemad ootate teda väga.

Lapseootel naisi tuleb hoida ja kaitsta. Juba lapse pärast, keda nad kannavad, ja nende enda tervise pärast. Et need erilised üheksa kuud kulgeksid kenasti ja et ei oleks ohtu. Neid hoiavad ja kaitsevad ka meie seadused.

Näiteks on nii, et kui Sa ootad last ja tervis ei luba Sul tavapärasest tööd teha, siis võid Sa ajutiselt paluda niisugust tööd, mis ei sea ohtu ei Sinu ega Su peagi sündiva lapse tervist. Kui sellist tööd ei ole pakkuda, siis võid Sa jääda haiguslehele – sündiva lapse ja Sinu enda tervisega ei saa ometi riskida.

Kui Sa ootad last, siis on hea veel see, Sind ei tohi töölt lahti lasta. Noh, kui ettevõtte pankrotti läheb ja peab ukseid kinni panema, siis vist ei ole midagi parata. Aga niisama, sellepärast, et Sa ei saa rasedana kõiki tööülesandeid saajaprotsendiliselt täita, ei tohi küll mitte keegi Sinuga töölepingut lõpetada.

Ületunnitööd ei tohi Sinu käest samuti keegi nõuda, kui oled lapseootel. Ja lähetusse sõidad ainult siis, kui sellega ise nõus oled, vägisi ei pea kuhugi sõitma.

Kui Sa oled tulevane isa, siis tea, et Sa võid oma kümme päeva isapuhkust küsida kahe kuu jooksul enne sünnituse tähtpäeva, kui vaja peaks olema.

Küllap on veel teisigi asju, mis näitavad, et meie riigis sündivatest lastest hoolitakse. Mulle igatahes tundub, et ilmaletulekut ootavaid lapsi ja nende vanemaid hoitakse väga. Ja nii peabki, sest tänu neile saame kõik täita oma põhi-seaduslikku kohust – tagada oma keele ja kultuuri säilimise üle aegade.

Jää terveks!

Indrek

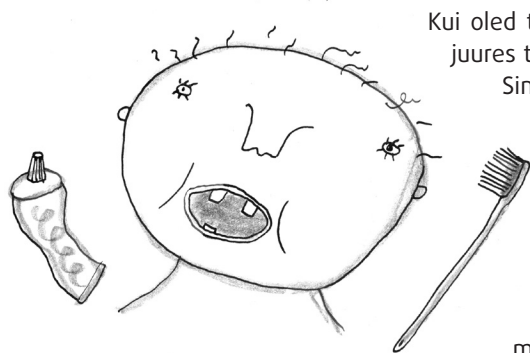
TERE!

Õeldakse küll, et „väiksed lapsed, väiksed mured, suured lapsed, suured mured“, aga tegelikult on ka väikeste lastega igavesti palju tegemist ja muretsemist. Ja samas käivad nendega kaasas tohutult suured rõõmud! Eriti kui väikelaps on pere esimene laps ja iga asi juhtub esimest korda – esimene naeratus, esimene nohu, esimene hammas, esimesed sammud.

Väikelapse esimese kolme eluaasta jooksul võid lapsevanemana jällegi arvestada sellega, et Sina ja Su laps olete erilise kaitse all.

Esiteks muidugi on Sul võimalik päris kaua lapsega kodus olla, kui seda eelistad. Lapsehoolduspuhkust võid Sa ju võtta koguni kolmeks aastaks. Ja kui tunned, et tahad varem tööle tagasi minna, siis ka see võimalus on olemas – lapsehoiukoht tuleb Sinu lapsele leida ja selles peab Sind aitama kohalik omavalitsus.

Tööle tagasi minnes pead Sa pääsema samale töökohale, mis Sul ennegi oli. Või kui see on kaotatud, siis samaväärsele töökohale. Ja mitte keegi ei või Sulle öelda, et Sa oled kodus olemise ajal oma kvalifikatsiooni kaotanud ja Sulle sellepärast vähem palka maksta kui enne. Ei-ei, Sind kaitstakse selliste asjade eest! Tuletame jälle meelde: lapsed on meie tulevik. Nad on meile kõigile väga tähtsad ja Sina kui lapsevanem siis muidugi ka.

Kui oled tööle tagasi läinud ja Sinu töö juures tuleb ette koondamisi, siis oled Sina kuni kolmeaastase lapse vanemana jällegi paremini kaitstud: Sul on eelisõigus tööle jääda.

Väiksemad lapsed kipuvad sagedamini haigeks jääma kui suured lapsed. Eks nad ole ju pisemad ja nõrgemad, küllap sellepärast. Haige

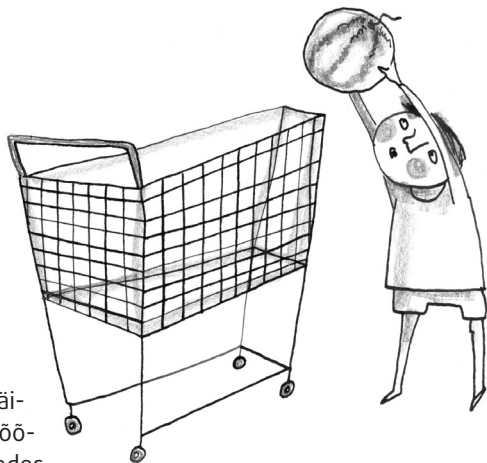

lapsega võid Sa rahulikult kodus olla, lapse tervis kõigepealt! Ja samas on Sul ehk kasulik teada, et Sa ei pea tingimata ise kodus olema ja palavikus lapsele teed keetma, vaid seda võib teha ka lapse vanaema või vanaisa või mõni teine täiskasvanu, kellele Sa oled andnud loa oma lapse eest hoolitseda. Siis võib tema töölt vabastust küsida, sest keegi peab ju last põetama.

Ühesõnaga, kui oled lapse pärast mures, siis jaga muret teistega, küllap Sind aidatakse. Ja kui rõõmustad lapse pärast, siis las rõõmustavad teised Sinuga koos!

*Tervitusi
Indrekult*

TERE!

Eelmises kirjas kirjutasin Sulle väikeste lastega seotud muredest ja rõõmudest. Nüüd seda kirja üle lugedes avastasin, et jutt käis jälle peamiselt tööst. Tõsi, töö moodustab väga suure osa meie elust, aga samas pole siiski ainuke oluline asi, sellega oled vist nõus.

Muresid ja rõõme on ju igasuguseid. Ma arvan, et rõõmusid märkad Sa lapsega koos kasvades iga päev. Iga uus asi, mis laps õpib, paneb ju isa-ema südame hõiskama. Esimesed sammud, esimene sõna, esimene jalgrattasõit, esimene koos tehtud lumememm, esimene ise loetud raamat.

Nagu Sa märkad, lugesin ma üles ka niisuguseid rõõmusid, mis käivad kaasas juba natuke suurema lapsega. Imik juba ratta selga ei hüppa, eks ole!

Aga mured? Noh, neid on ka, ja nende vastu aitab jällegi see, kui tuletada mõnele inimesele meelde: lapsed on toredad, nad on meie tulevik, neid on meile kõigile väga vaja.

Võtame mõne näite. Sul tekib tahtmine ja võimalus minna välja sööma ja laps kaasa võtta. Aga söögikohas öeldakse, et nende juurde lastega üldse sisse ei pääsegi. Noh, nii ei tohi. Sa võid seda neile julgesti öelda, sest Sul on õigus. Niisugune kiusamine on lausa seadusega keelatud.

Või pead Sa poes käima ja last ei saa koju jätta. Ikka juhtub, et laps väsib suure kaupluse kirjudest värvidest ja ümbritsevast kärast. Siis võib ta muutuda virilaks ja nutmaga hakata, lõpuks võib-olla röögib vaeseke nii et näost tumepunane. Ta on hädas, tal on paha olla ja ta väljendab seda. Aga see ei tähenda, et keegi tige kõrvalseisja võib tulla ja hakata Sinuga riidlema, et miks Sa ikka oma last koju ei jätnud. Kui ei jätnud, siis tähendab, et ei saanud jätta. Sa ju armastad oma last ja ei tee talle meelega liiga!

Tervitan Sind!

Indrek

TERE!

Täna ma tahan Sulle kirjutada ühest väga toredast asjast – õppimisest.

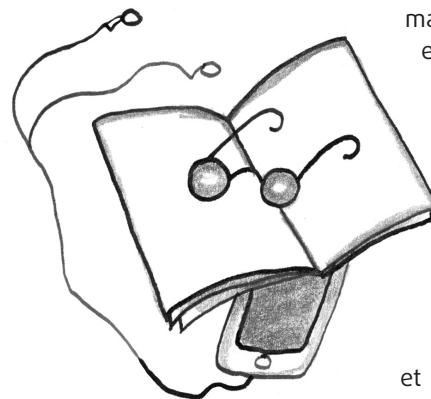
Ruja laulab küll, et „inimene õpib kogu elu, sureb aga ikka lollina“. Ja mõnes mõttes on neil õigus, sest mida rohkem me teadmisi omandame, seda selgemaks muutub arusaamine, et on veel väga palju asju, mida me ei tea ja ei saagi kunagi teada. Elu on liiga lühike ja inimese pea liiga väike, et kõik teadmised sinna ära mahuksid.

Aga see ei tähenda, et peaks käega lööma. Vastupidi! Õppida on tohutult huvitav ja sellest on ka väga palju kasu.

Õnneks on meie ühiskonnas kõik sellest aru saanud. Sellepärast on meil ette nähtud kohustuslik kooliharidus. Ja Sinul on võimalik oma lapse haridusega seotud küsimustes kaasa rääkida: Sa saad talle valida kooli või koguni koduõppe, kui seda paremaks pead. Sa võid osaleda kooli hoolekogu töös. Üsna palju on võimalusi oma lapse haridusse panustamiseks. Kasuta neid! Peaasi muidugi, et ikka lapse huvides, eks!

Kui juhtub, et mõnel lapsel või perel on kooliga raskusi, siis on mõeldud ka selle peale, kes ja kuidas saaks neid aidata. Meil on terve armee suurepäraseid õpetajaid, kes armastavad oma tööd ja pühendavad kogu oma elu lastele, kes nende käe all õpivad. Peale õpetaja, kelle jaoks lapse areng ja heaolu on igal juhul kõige tähtsam, on meil ka psühholoogid, haridusametnikud ja terve rida kõrvõimalikke muid abistajaid. Ära muretse, Sind ei jäeta hätta! Kust ja mismoodi abi küsida, selle kohta kirjutan, nagu juba lubatud, mõnes järgmises kirjas.

Aga täna tahan Sulle öelda veel ka seda, et mitte ainult laps ei pea saama õppida. Sina

ise tahad ju ka targemaks saada, on ju nii? Kui pead kasvatama üht või mitut last, võib see mõnikord olla üpris keeruline. Aga et Sa saaksid siiski õppida, on Sinu toetuseks loodud päris palju võimalusi: väikese või puudega lapse kasvatamise ajal saad Sa võtta akadeemilist puhkust ja näiteks õppemaksu tagasimaksmisel pakutakse Sulle natuke soodsamaid tingimusi.

Ühesõnaga, ära muretse, küll me üheskoos kuidagi hakkama saame! Peaasi, et nii Sina ise kui ka Sinu laps saaksite rahus õppida ja nõndaviisi kogu Eesti targemaks teha.

*Jõudu Sulle!
Indrek*

TERE!

Lubadused on selleks, et neid täita. Ma olen Sulle juba mitu korda lubanud, et ma kirjutan Sulle, kuidas ja kelle käest abi küsida.

Täna ma kirjutangi Sulle sellest, mismoodi minu arvates on kõige parem abi küsida. Noh, nii et sellest küsimisest kasu ka oleks.

Ma ise õppisin seda, kui noorest peast välismaal õppimas käisin. Meil oli siis juba üks laps ja temaga seoses oli vaja terve hunnik pabereid korda ajada, mitmel pool sabas seista, paljude ametnikega suhelda.

Esialgu, tagasihoidlik eestlane nagu ma siis olin (noor ka pealekauba), kuulasin lihtsalt ära, mis mulle öeldi, noogutasin ja tuln tulema. Sest enamasti oli esimene vastus ikka: „Vabandage väga, aga kahjuks ei saa aidata.”

Aga ühe leti taga juhtus nii, et ma ei saanud kohe aru, mida mulle öeldi, ja jäin nõutul ilmel natukeseks ühe koha peale seisma. Tead, mis siis juhtus? Ametnik vaatas, et mul on vist tõesti mure, ja hakkas nuputama, et äkki ta ikkagi saab mind aidata. Ja lõpuks nuputaski välja!

Pärast seda olen ma samasugust nõksu mitmeid kordi kasutanud ja see on ka peaaegu alati toiminud. Inimene, kelle juurest sa lähed abi ja nõu küsima, on tegelikult alati valmis sind aitama – see ongi ju tema ülesanne. Aga vahel on ta kurnatud, tal on kiire, inimeste küsimised ja pärimised on ta ära tüüdanud. Siis tuleb tal kergesti üle huulte vastus, et kahjuks ei saa ta kohe mitte kuidagi aidata.

Aga kui ta näeb, et sa oled päriselt hädas, siis läheb tal väsimus ja tüdimus üle ja aitamise soov tuleb tagasi. Lõpuks on sinul hea, sest sa oled abi saanud, ja temal on ka hea, sest ta on saanud abiks olla.

Ja see ongi minu tänase kirja iva: on palju asju, mida Sa ei tea ja ei saagi teada. Me keegi ei tea kõike. Mine küsi nõu asjatundja käest. Kui ta kohe aidata ei oska, siis ära mine kohe minema. Oota natuke, mõtle järele, küsi tema käest, kas Sa oled tema nõuandest õigesti aru saanud. Ja kui asjatundja näeb, et Sa tema abi tõepoolest väga vajad, siis on ta valmis päris palju pingutama, et Sinu murele lahendus leida. Ja lõpuks on kõigil hea tunne. Sina said abi ja tema sai aidata.

Ole terve!

Indrek

TERE JÄLLE!

Tänane kiri on vist kõige asjalikum, mis ma üldse kunagi kirjutanud olen. Ja üpris lühike ka.

Asi on selles, et ma küsisin vahepeal päris mitme asjatundja käest järele, kust lapsevanem abi saab, kui seda vaja läheb.

Kõige paremad kohad, kus nõuküsimisega alustada, on: võrdõigusvoliniku kantselei, tööinspeksioon, kohalik omavalitsus ja loomulikult lapse kool või lasteaed. Ja siis on meil muidugi veel õiguskantsler. Räägi inimestega!

Selle raamatukese lõpust leiad ka igasuguseid kontaktandmeid ja nende juures on öeldud, kelle poole missuguse murega võib pöörduda. Kui ma ise selle nimekirja läbi lugesin, siis minul igatahes hakkas küll julgem.

Kusjuures tead, mis on veel eriti tore? See kõik on täiesti tasuta! Mine ainult kohale, seleta oma mure ära ja kuula, mida asjatundja Sulle räägib.

Tervitusi!

Indrek

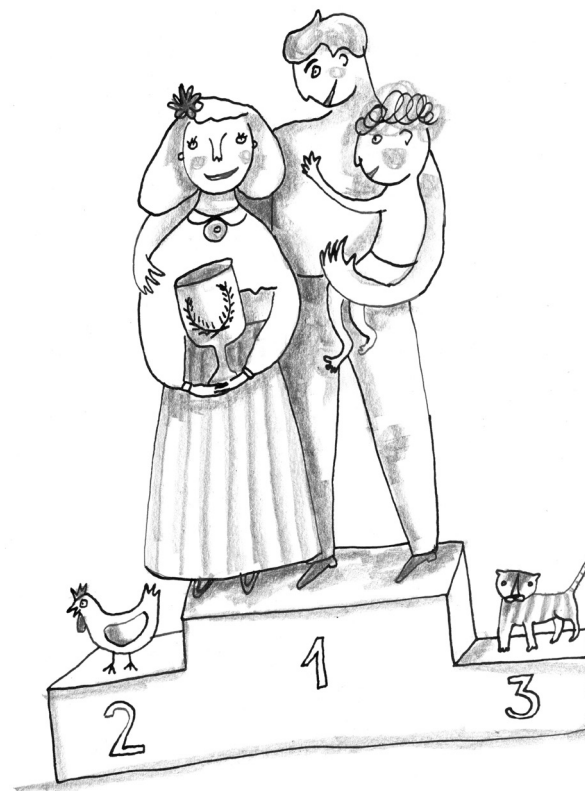
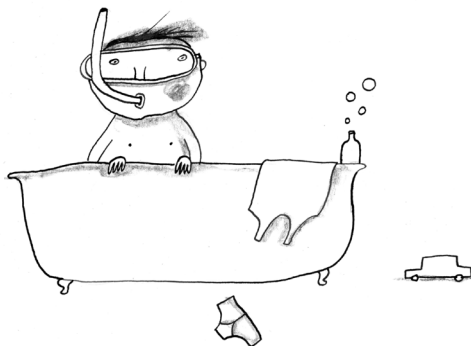
TERE!

Kummaline... ma ei tunne Sind ju tegelikult üldse. Ei tea isegi seda, kas oled ema või isa. Aga kuna ma olen Sinu peale väga palju mõelnud ja Sulle nüüd juba päris mitu kirja kirjutanud, on mul kuidagi kahju, et tänane kiri jääb sedakorda viimaseks. Ma arvan, et kunagi kirjutan ma Sulle kindlasti veel. Kui mitte kirju, siis ehk raamatu, mis räägib Sinust või mis on Sulle pühendatud.

Täna tahan südame pealt ära öelda veel ühe asja, mida ma siia maani pole otseselt sõnadesse pannud. Samas, kui Sa oled eelmised kirjad läbi lugenud, siis oled ilmselt aru saanud, et need räägivadki kõik sellest ühest asjast.

Sa oled vajalik. Oma lapsele ja meile kõigile. Ilma Sinuta ei saaks laps hakkama. Inimene on üks imelik loom, tema järelkasv vajab toetamist ja järeleaitamist ja poputamist ja karmi käega suunamist oma paarkümmend aastat, enne kui hakkab päriselt kaela kandma. Ilma Sinuta ei saaks ka meie kui ühiskond hakkama. Pole lapsi, pole tulevikku – nii lihtne see ongi.

Sa oled normaalne. Ja mitte ainult normaalne – Sa oled imeline. Kui keegi annab Sulle mõista, et Sa oled kummaline või vähem väärtuslik, sest Sul on laps või koguni mitu, siis ära pane tähele. Või ei, pane tähele, aga anna andeks, sest see keegi on ära unustanud, mis on tõeliselt oluline. Ja tuleta talle meelde: uusi põlvkondi on vaja, ilma nendeta kuivame kokku nii riigi, rahva kui üleüldse liigina. Sinu panus on hindamatu.

Lapsed annavad tohutult palju. Energiat, rõõmu, lootust. Aga nad ka võtavad. Nad nõuavad Sinu tähelepanu, jäägitut pühendumist. Usun et iga lapsevanema elus on olnud ka selliseid hetki, kui tundub, et enam ei jõua. Sellest pole midagi. Sa ei pea olema ideaalne inimene, ideaalne lapsevanem. Sa võid ennast täiesti vabalt hästi tunda. Sa oled selle ära teeninud. Rasked hetked lähevad mööda ja lõpuks tuleb ikka päike välja.

Lootus sureb viimasena, öeldakse. See on üks kaval vanasõna, sellest võib aru saada mitut moodi. Mõtle, palju tahad, ikka jääb segaseks, kas ta siis sureb või ei sure. Mina arvan, et kuniks meil on lapsi, jääb lootus alati meiega. Aitäh Sulle selle eest!

Olgu Sul jõudu ja tervist rõõmsana edasi minna!

Indrek

SISSEJUHATUS PARAGRAHVIDESSE

KÕIGE TÄHTSAM SEADUS!

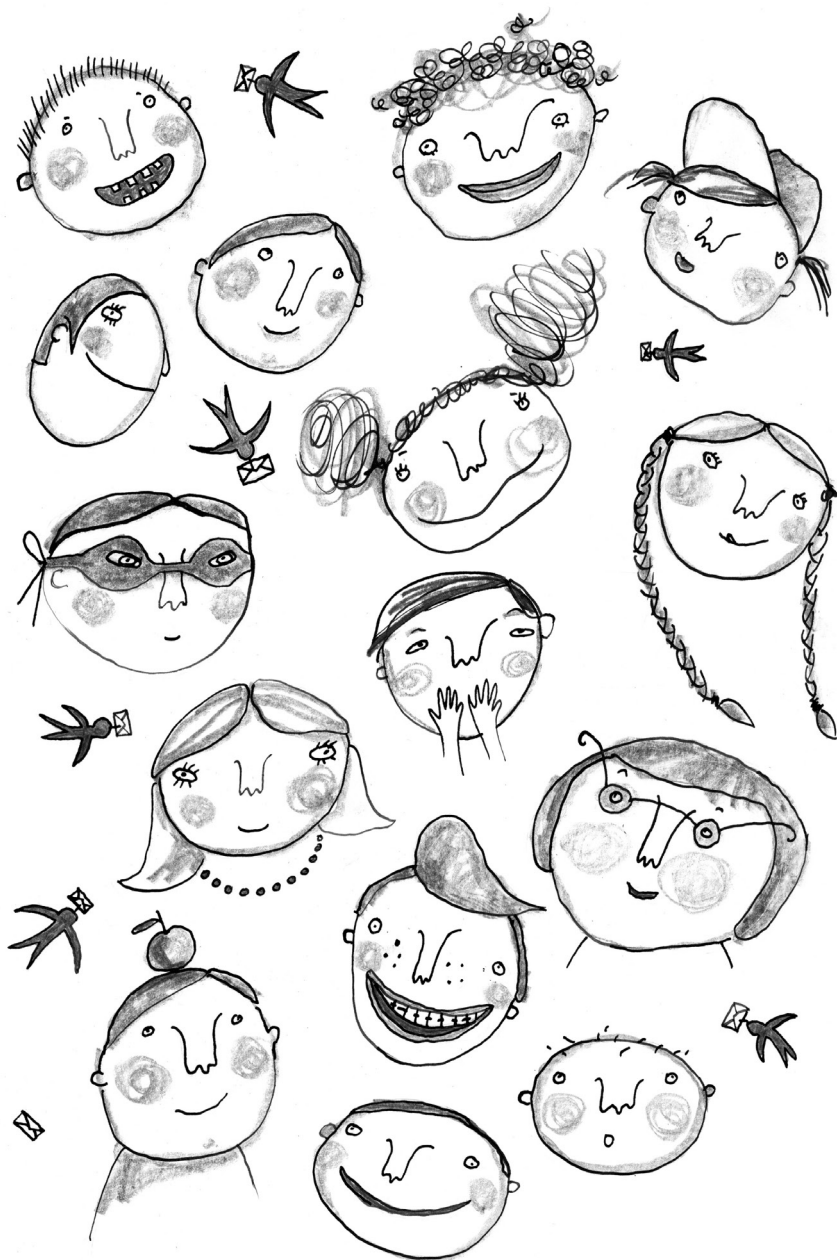
Igal inimesel on õigus eneseteostuseks. Õigus omandada haridust ja valida erialaline kutsumus. See on oluline inimese enda seisukohast, kuid areng on oluline kogu ühiskonnale ja see saab toimuda üksnes inimeste kaudu. Oluliseks põhiseaduslikuks väärtuseks on siinjuures võrdse kohtlemise nõue. Inimesi tuleb oma püüdlustes võrdselt kohelda. Võrdne kohtlemine tähendab seda, et võrdsed koheldakse võrdselt, aga ebavõrdsetele luuakse võrdsed tingimused.

Ühiskond ei saa aga areneda, kui ei ole kedagi, kes teostaks ennast pärast tänaseid põlvkondi. Meile on olulised meie lapsed. Ka põhiseaduse preambulis seab meile kohustuse säilitada eesti rahvas üle aegade. Lapsed vajavad kaitset ja erilist hoolt, mida pakuvad neile esmajoones nende vanemad. Seega vajavad ka vanemad teistsugust, tegelikkuses võrdsemaid võimalusi pakkuvat lähenemist, kuna neil on kanda väga suur vastutus.

Need lihtsad tõed sisalduvad ka meie põhiseaduses: õigus võrdsele kohtlemisele (§ 12), õigus eneseteostusele (§ 19), õigus perekonna kaitsele (§ 27 ja § 28 lg 4), õigus valida elukutset ja töökohta (§ 29), õigus haridusele (§ 37). Loetletud õigused on aluseks meie ühiskondlikule korraldusele ja neist peame lähtuma erinevaid reegleid luues. Soolise võrdõiguslikkuse seadus ja võrdse kohtlemise seadus täpsustavad, kuidas ei tohi mitte kedagi võimalustest ilma jätta lapsevanemaks olemise tõttu.

Järgnevatel lehekülgedel on välja toodud sätted, mis toetavad lapsevanemaks saamist ja olemist. Siin on norme, mis ütlevad, et me ei tohi kedagi diskrimineerida, ja norme, mis toetavad vanemaid ja nende lapsi igapäevastes toimetustes paremini hakkama saamise eesmärgil.

Vanemaks olemine tähendab lapse eest hoolitsemist isegi siis, kui lapsega ei olda ööpäevaringselt koos. Samal ajal on vanemal ka teine kohustus: teha oma igapäevast tööd. Ja seda teistega võrdsetel alustel.

Osa õigusi on ainult emal ja osa õigusi on ainult isal, osa õigusi on ainult ühel vanemal ja osa õigustest saavad teostada mõlemad vanemad koos. Seega leiad siit erinevatest seadustest välja toodud sätteid, mis puudutavad vanemaks olemist ja selle toetamist. Kogu õigus siia siiski ei mahu, valisime siia killukesi, mille kohta on kõige rohkem küsitud.

Osa välja toodud normidest võib puudutada ka teisi, kes ei ole lapsevanemad või kelle lapsed on juba suured ja kasvatavad juba oma lapsi. Samuti on paljud normid seotud teiste inimestega, kes ei ole vanemad, vaid laste hooldajad (neid ei ole käesolevas teatmikus eraldi esile toodud).

Lapsed jäävad oma vanemate lasteks kogu oma elu, kuid alljärgnevates sätetes mõeldakse lapse all üldjuhul kuni 18-aastast noort. See on iga, mil inimene loetakse täisealiseks ja ta võib juba iseenda eest seista. Erinevad õigused käivad aga erinevas eas laste ja nende vanemate kohta ning puuetega inimese ja tema vanemate kohta. Mida suuremaks laps kasvab, seda vähem tema vanem vajab erilist kaitset ja tuge. Eraldi kaitset vajavad aga puudega lapsed ja nende vanemad, kelle vajadused ei pruugigi ajas muutuda.

Käesoleva lisa eesmärk on juhtida tähelepanu vanemaks olemisega seotud õigustele. Kui vaja, siis saab iga kodanik ise otsida seadustest täiendavat infot või küsida vastavatelt ametiasutuselt oma õiguste kohta täpsemat teavet.

Head uurimist!

VANEMA ÕIGUS OLLA VÕRDESELT KOHELDUD

LAPSEVANEM ON KA INIMENE, KUSJUURES TÄPSELT SAMA PALJU NAGU IGA TEINEGI

Lapsevanematel peavad olema lasteta inimestega võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus tööelus, hariduse omandamisel ning teistes ühiskonnaelu valdkondades osalemisel. Võrdse kohtlemise põhimõtted ja lastevanemate õigused, mis peavad tagama lapsevanematele teistega võrdsed võimalused, on sätestatud soolise võrddõiguslikkuse seaduses (SoVS).

Õigus olla naine ja õigus olla mees (ja ema ja isa ja kasuema ja kasuisa)

Üldine põhimõte on, et kellelegi ei tohi osaks saada halvem või ebasoodsam suhtumine temale omase tunnuse, näiteks soo, raseduse või lapsevanemaks olemise tõttu. Meestel ja naistel peavad olema lapsevanemadena ühesugused õigused, mis tähendab, et neisse ei suhtuta erinevalt. Lühidalt, puudub sooline diskrimineerimine (SoVS § 3 lõige 1 punkt 2).

Igal inimesel on õigus valida endale meelepärane eneseteostuse viis kartmata, et talle saab seetõttu omaks halvem suhtumine või kohtlemine ehk diskrimineerimine. Naiste ja meeste otsustusõigust ei tohiks piirata ega dikteerida soolised stereotüübid, teiste inimeste veendumused, arvamused ja hinnangud.

Õigus teostada ennast vanemana

Kedagi ei tohi kohelda halvemini seoses raseduse ja sünnitamisega, lapsevanemaks olemise või perekondlike kohustuste täitmisega (SoVS § 3 lõige 1 punkt 3). Kui rasedus ja sünnitamine seondub üksnes naise õigustega, siis lapsevanemaks olemine ja perekondlike kohustuste täitmine on mõlema vanema õigus.

Vanemal, kes soovib lõunatada lapsega restoranis või ööbida majutusasutuses, on teistega võrdsetel alustel samasugune õigus seda teha. Puudub igasugune eeldus, et lapse viibimine kontserdisaalis võiks olla häirivam kõrvalistmel olevast nahistavast täiskasvanust. Lapsega koos olemine on vanema õigus.

Kui töötajat koheldakse halvemini raseduse, sünnitamise, lapsevanemaks olemise, perekondlike kohustuste täitmise tõttu, siis oleks tegemist töötaja diskrimineerimisega (SoVS § 6 lõige 2 punkt 1).

ÕIGUS VÕRDSETELE VÕIMALUSTELE

REEGLID KEHTIVAD KÕIGILE ÜHTMOODI!

Ükski norm või tegevus ei tohi asetada kedagi ebasoodsamasse olukorda lapsevanemaks olemise tõttu, kui sellel puudub õigustatud eesmärk, asjakohasus ja vajalikkus (SoVS § 3 lõige 1 punkt 4).

Ebasoodsamasse olukorda võib vanem sattuda näiteks lapsehoolduspuhkusel või rasedus- ja sünnituspuhkusel viibimise tõttu. Töötasu tõstmise kord ei tohi panna ebasoodsamasse olukorda lapsehoolduspuhkusel olevat vanemat, kuna ta ei ole saanud töötada viis järjestikust aastat ilma, et oleks rohkem kui kolm kuud töölt eemal viibinud.

Igasugune sooline diskrimineerimine, kaasa arvatud selleks korralduse andmine, on keelatud (SoVS § 5 lõige 1). Töölepingu lõpetamine lapsehoolduspuhkuselt naasva lapsevanemaga põhjendusel, et tööle naasva töötaja pika eemalviibimisega on langenud tema pädevus, on diskrimineeriv ja seega keelatud.

Tööandja ei tohi jätta lapsevanemat ilma võimalusest käia koolitustel või saada edutatud. Lapsevanemaks olemine ei tohi mõjutada negatiivselt töötaja võimalusi töökeskkonnas.

Õigus enda eest seista (elementaarne!)

Kedagi ei tohi pahatahtlikult kohelda või talle tekitada ebamugavusi seetõttu, et ta on nõudnud enda võrdset kohtlemist (SoVS § 5 lõige 1').

Lapsevanemal, kes saab ebavõrdse kohtlemise osaliseks, on õigus enda eest välja astuda vallandamise, kiusamise, hüvede piiramise, negatiivse iseloomustuse andmise korral ja muudelgi juhtudel. Kiusamine on ka näiteks hal-

vustamine selle pärast, et vanem on väidetavalt liiga sageli töölt eemal haige lapse hooldamise tõttu. Lapsevanem võib anda tööandjale, kauba- või teenusepakkujale teada temale osaks saavast ebasoodsast tegevusest ja küsida selle kohta selgitusi. Kui diskrimineeriv tegevus sellele vaatamata jätkub või lapsevanema olukord halveneb, siis see on diskrimineerimine.

Õigus saada emaks

Naised on erilise kaitse all seoses raseduse ja sünnitamisega. Sugupoolte bioloogilise erisuse tõttu tuleb neid meestega võrreldes antud olukorras kohelda erinevalt ja seda ei loeta sooliseks diskrimineerimiseks (SoVS § 5 lõige 2 punkt 1).

Eesmärk on kaitsta emadust ehk naise bioloogilist seisundit raseduse ajal ja järel, kuni tema füsioloogilised ning psühholoogilised funktsioonid on pärast sünnitust taastunud. Samuti tuleb kaitsta lapse ja ema vahelist erilist sidet raseduse ajal ning sünnituse järgsel perioodil, hoides ära seda suhet häirida võivaid negatiivseid mõjusid, mis võivad kaasneda samaaegse töötamisega.

Riigil on kohustus naise ja lapse tervise kaitse eesmärgil vastava positiivse eriregulatsiooni kehtestamiseks. Täiendavad garantiid on sätestatud näiteks töölepingu seaduse ning avaliku teenistuse seadusega.

VANEMA ÕIGUS TEHA TÖÖD JA HOOLITSEDA LAPSE EEST

MÕLEMAD ON VAJALIKUD, MÕLEMAD ON LUBATUD!

Kui lapsevanem töötab töölepingu alusel, siis on tema õigused töösuhtes kehtestatud töölepingu seaduses (TLS), kui ametnikuna avalikus teenistuses, siis avaliku teenistuse seaduses (ATS). Avalikus teenistuses tulenevad mõned õigused lisaks ka avaliku teenistuse eriliikide seadustest.

Õigus olla võrdselt koheldud (tuletame veel kord meelde: lapsevanem on ka inimene!)

Ametiasutus peab tagama teenistusse soovijate ja teenistuses olevate isikute ning tööandja töötajate võrdse kohtlemise ja kaitse diskrimineerimise eest ning edendama võrdõiguslikkust (ATS § 13 ja TLS § 3).

Tööandja ei või kehtestada erinevast soost töötajatele sama või sellega võrdväärse töö korral ebasoodsamaid töö tasustamise või töösuhtega seotud hüvede andmise ja saamise tingimusi tulenevalt soost (SoVS § 6 lõige 2 punkt 3). Samuti ei tohi juhtida tööd, jaotada tööülesandeid ega kehtestada töötingimusi nii, et ühest soost töötaja või töötajad on vastassoost töötaja või töötajatega võrreldes halvemas olukorras (SoVS § 6 lõige 2 punkt 4).

Tööandja peab kujundama töötingimused sobivaks nii naistele kui ka meestele ning tõhustama töö- ja pereelu ühitamist, arvestades sealjuures töötajate vajadusi. Siia hulka kuulub tööaja paindlikkus, mis arvestaks vanema hoolduskohustusega alaealise lapse ees. Lapsehoolduspuhkuselt naasvale vanemale võib olla oluline töötada osalise tööajaga, kui tal puudub juurdepääs lapsehoiu-teenusele soovitud mahus.

Töö- ja pereelu ühildamise edendamiseks võib ette näha paindliku tööaja võimaluse, kui see on võimalik (ATS § 67 lõige 3). Siia alla kuulub ka lapsevanema õigus paindlikule tööajale (st fikseerimata töö alustamise ja lõpu aeg) või kaugtööle (TLS § 6 lõige 4). Teatud juhtudel on tööandja kohustatud lubama paindliku töövormiga töötamist nendele töötajatele, kelle ametikoht seda võimaldab, ning kui see on vajalik, siis ka töö ja pereelu ühitamiseks.

Õigus kandideerida töökohale (nii et keegi ei kiusa)

Enne tööle asumist või töölepingu sõlmimist võib tööandja nõuda tööle soovijalt ainult neid andmeid, mis on seotud sobivusega pakutavale töökohale. Tööandja ja tööturuteenus osutaja ei tohi nõuda andmeid tööle soovija eraelu kohta. Töövestlusel ei või näiteks esitada küsimusi pereplaneerimise, laste, pereliikmete hooldusvajaduse jms kohta (TLS § 11 lõige 1 ja 2). Sellistele küsimustele vastamisest võib loobuda ja keeldumine ei tohi mõjutada tööandja suhtumist tööle kandideerijasse.

Tööandja tegevus loetakse diskrimineerivaks, kui ta jätab isiku kõrvale (näiteks valib tööle või ametikohale, võtab tööle või tööpraktikale, edutab, valib väljaõppele või ülesande täitmiseks või saadab koolitusele) või kohtleb teda muul moel halvemini raseduse, sünnitamise, lapsevanemaks olemise või perekondlike kohustuste täitmise asjaolu tõttu (SoVS § 6 lõige 1 ja lõige 2 punkt 1).

Kui vanem vastab pakutava töö tegemiseks vajalikele tingimustele, siis sellist kohtlemist ei saa põhjendada tööandjale kaasneda võiva majandusliku kahjuga.

Tööle kandideerijale ei tohi pakkuda raseduse tõttu halvemaid või piiratud kestusega töötingimusi, näiteks tähtajatu lepingu asemel tähtajalise töölepingu sõlmimist.

ÕIGUS TERVISESEISUNDILE VASTAVATELE TÖÖTINGIMUSTELE

LAPSEOOTEL NAISE JA PEAGI SÜNDIVA LAPSE TERVIS ON OLULISEM KUI MIS TAHES TÖÖ!

Rasedal ning rasedus- ja sünnituspuhkuse õigusega töötajal on õigus nõuda tööandjalt tervisele vastavat ajutist tööd (TLS § 18 lõige 1). Kui tööandjal ei ole töötajale tema tervisele vastavat tööd anda, siis võib rase või rasedus- ja sünnituspuhkuse õigusega töötaja tööst keelduda ja jääda haiguslehele (TLS § 18 lõige 2).

Tööandja võib üldjuhul nõuda töötajalt ületunnitöö tegemist ettenägematu asjaolude tõttu. Ületunnitöö tegemist ei või nõuda rasedalt ega töötajalt või ametnikult, kellel on õigus rasedus- ja sünnituspuhkusele (TLS § 44 lõige 5, ATS § 39 lg 5). Ületunnitöö nõudmisel peab ametiasutus arvestama ka sellega, et ametnik kasvatab alla kolmeaastast või puudega alaealist last (ATS § 39 lõige 5).

Öötöö ja riigipühal tehtava töö või valveaja kohaldamisel tuleb arvestada asjaoluga, et ametnik on rase või kasvatab alla kolmeaastast või puudega alaealist last (ATS § 38 lõige 5 ja § 40 lõige 5).

Ametnik, kes on rase või kasvatab alla kolmeaastast või puudega alaealist last, võib puuduva ametniku ülesannete täitmisest keelduda (ATS § 57 lõige 3).

Õigus saada rasedus- ja sünnituspuhkust

Naisel on õigus saada rasedus- ja sünnituspuhkust 140 kalendripäeva ja selle saab välja võtta alates 70. kalendripäevast enne eeldatavat sünnituse tähtaega (TLS § 59 lõige 1). Rasedus- ja sünnituspuhkuse eest on naisel õigus saada

hüvitist 100% keskmisest töötasust, mis arvestatakse rasedus- ja sünnituspuhkusele jäämisele eelneva kalendriaasta alusel (TLS § 59 lõige 4).

Rasedus- ja sünnituspuhkuse tõttu on töötajal õigus oma põhipuhkus katkestada, edasi lükata või ennetähtaegselt lõpetada. Kasutamata jäänud puhkuseosa on töötajal õigus nõuda vahetult pärast seda, kui puhkuse kasutamise takistus on ära langenud. Poolte kokkuleppel võib takistuse tõttu kasutamata jäänud puhkuseosa kasutada ka muul ajal. Töötajal on kohustus oma puhkuse kasutamist takistavast asjaolust teatada tööandjale esimesel võimalusel (TLS § 69 lõige 6).

Tähtajalise üleviimise tähtaja kulgemine peatub ajaks, kui ametnik viibib rasedus- ja sünnituspuhkusel, lapsendaja puhkusel või lapsehoolduspuhkusel (ATS § 33 lõige 8).

Õigus võrdsele kohtlemisele pärast rasedus- ja sünnituspuhkust

Töötajal on õigus paranenud tingimustele, millele tal oleks tekkinud õigus rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal. See tähendab, et ka temal on õigus saada suuremat palka juhul, kui töökohas toimus üldine palgatõus ja ülejäänud töötajatele hakati tema puhkuse ajal maksma suuremat palka töötajate tööpanusest sõltumatult (näiteks ettevõtte heade töötulemuste puhul). Samuti on naisel õigus nõuda muude soodustuste kohaldamist, mis on vahepeal teistele töötajatele rakendatud ja mis oleksid laienenud ka temale, kui ta ei oleks puhkusel viibinud (TLS § 18 lõige 5).

Õigus toetada last tööajal - tähtis teada!

Vanemale võib olla vajalik töölt eemalolek pakilistel perekondlikel põhjustel, näiteks lapse haiguse või õnnetusjuhtumi korral, ja lapse eest hoolitsemine on hädavajalik ka töö ajal. Sellisel juhul on vanemal õigus nõuda keskmist töötasu ja vaba aega, kuid seda ainult mõistliku aja ulatuses (TLS § 38 ja § 42).

Kui laps jääb haigeks pikemaks ajaks, siis on vanemal õigus jääda teda koju põetama. Kui vanem siiski ei saa kauem töölt ära olla, siis võib seda teha keegi teine lapsele usaldusväärne inimene, kellel võib olla lihtsam töölt ära jääda, või ka mitu inimest (sel juhul maksimaalne päevade arv ei suurene). Sellisel juhul on õigus hooldushüvitisele ravikindlustuse seaduse § 50–59 alusel. Hooldushüvitis on ajutise töövõimetuse hüvitis, mida haigekassa maksab hoolduslehe alusel töötajana ravikindlustatud isikutele:

- alla 12-aastase lapse põetamisel kuni 14 järjestikuse päeva eest ja kuni 60 kalendripäeva, kui haigestumise põhjuseks on pahaloormuline kasvaja ja lapse ravi algab haiglas;

- haige perekonnaliikme kodus põetamisel kuni 7 järjestikuse päeva eest;
- alla 3-aastase lapse või alla 16-aastase puudega lapse hooldamise korral, kui lapse hooldaja ise on haige või talle osutatakse sünnitusabi kuni 10 järjestikuse päeva eest.

Hüvitise määr on 80% ja seda makstakse hoolduslehele märgitud töö- või teenistuskohustustest vabastuse esimesest päevast alates.

Õigus töölähetusest keelduda

Rasedat ja töötajat või ametnikku, kes kasvatab alla kolmeaastast või puudega last, võib saata töölähetusse ainult tema nõusolekul (ATS § 44 lõige 2, TLS § 21 lõige 3). Rasedal ja väikelapse või puudega lapse vanemal on õigus keelduda tööst väljaspool töölepinguga kokkulepitud kohta.

Õigus olla pikaajalisel teenistusel koos perega (ei lähe ju ilma pereta pikaks ajaks kodust ära!)

Pikaajalise välislahetuse korral hüvitatakse lahetusse saadetava ametniku ja temaga kaasas oleva perekonnaliikme kolimiskulu, majutuskulu, kindlustus- ja ravikulu, koolieelse lasteasutuse tasu või lapsehoidja töötasu maksmiseks tehtud kulu, alates viieaastase, või kui asukohariigis on ette nähtud varasem koolikohustus, siis noorema kaasas oleva lapse põhi- ja keskhariduse omandamise kulu, Eestisse puhkusele ja sealt tagasi sõidu kulu üks kord lahetusaastas (ATS § 45 lõige 4).

Iga kaasas oleva lapse eest suurendatakse ametniku välislahetustasu Vabariigi Valitsuse määratud summa ulatuses (ATS § 45 lõige 9). Kaasas olev laps käesoleva seaduse tähenduses on pikaajalisel lahetusel oleva ametnikuga alaliselt vähemalt 183 päeva lahetusaasta jooksul kaasas olev alaealine laps või põhi- või keskharidust omandav või abi vajav töövõimetu täisealine laps (ATS § 45 lõige 10).

Õigus puhkusele (puhkuse ajal inimene puhkab ja mitte keegi ei tule teda segama!)

Töötajal ja ametnikul on õigus tööst keelduda ajal, mil ta kasutab puhkust. Lapsevanema jaoks tähendab see seda, et lisaks iga-aastasele põhipuhkusele ei saa töötajalt töö tegemist nõuda ka rasedus- ja sünnituspuhkuse, lapsehoolduspuhkuse, lapsepuhkuse, isapuhkuse ega lapsendaja puhkuse ajal (TLS § 19 punkt 1).

Õigus nõuda põhipuhkust sobival ajal on (TLS § 69 lõige 7):

- naisel vahetult enne ja pärast rasedus- ja sünnituspuhkust või vahetult pärast lapsehoolduspuhkust;
- mehel vahetult pärast lapsehoolduspuhkust või naise rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal;
- vanemal, kes kasvatab kuni seitsmeaastast last;
- vanemal, kes kasvatab seitsme- kuni kümneaastast last – lapse koolivaheajal;
- koolikohustuslikul alaealisel – koolivaheajal.

Õigus täiendavale puhkusele

Lapse isal on õigus saada kokku kümme tööpäeva isapuhkust kahe kuu jooksul enne arsti määratud eeldatavat sünnituse tähtpäeva ja kahe kuu jooksul pärast lapse sündi. Isapuhkus antakse tööpäevades, see ei ole seotud isa tööpäeva pikkusega konkreetsel tööpäeval. Isapuhkuse päevade eest makstakse keskmist töötasu, kuid mitte rohkem kui on kolmekordne Eesti keskmine brutokuupalk. Õigus isapuhkusele ei sõltu sellest, kas lapse isa on lapse emaga abielus või mitte (TLS § 60).

Alla 10-aastase lapse lapsendamisel on ühel vanematest õigus saada lapsendaja puhkust 70 kalendripäeva lapsendamise kohtuotsuse jõustumise päevast alates. Puhkusel oldud aja eest on lapsendajal õigus saada ühe kalendripäeva eest 100% keskmisest kalendripäeva tulust, mis arvestatakse lapsendamise kohtuotsusele eelneva kalendriaasta tulude alusel (TLS § 61).

Emal või isal on õigus saada igal kalendriaastal lapsepuhkust kolm tööpäeva, kui tal on üks või kaks alla 14-aastast last, või kuus tööpäeva, kui tal on vähemalt kolm alla 14-aastast last või vähemalt üks alla kolmeaastane laps (TLS § 63 lõige 1). Lapsepuhkuse päevade eest tasutakse Vabariigi Valitsuse kehtestatud töötasu alammäära alusel.

Lapse kolmeaastaseks, 14-aastaseks ja 18-aastaseks saamise aastal antakse lapsepuhkust olenemata sellest, kas lapse sünnipäev on enne või pärast puhkust (TLS § 63 lõige 3).

Emal ja isal, kes kasvatab kuni 14-aastast last või kuni 18-aastast puudega last, on õigus saada igal kalendriaastal kuni 10 tööpäeva tasustamata lapsepuhkust. Tasustamata lapsepuhkust võib kasutada ainult töötaja tööpäevadel, s.o päevadel, mil ta täidab tööülesandeid (TLS § 64 lõige 1). Tasustamata lapsepuhkust saab kasutada ühes osas või päevade kaupa eraldi. Puhkusenõue aegub kalendriaasta lõppedes (TLS § 64 lõige 2).

Puudega lapse emal või isal on õigus saada lapsepuhkust lisaks veel üks tööpäev kuus kuni lapse 18-aastaseks saamiseni, nende päevade eest peab tasuma keskmist töötasu. Kui puudega lapsi on mitu, on vanemal iga kuu õigus saada puudega laste arvule vastav arv lisapuhkepäevi (TLS § 63 lõige 2).

Õigus lapsehoolduspuhkusele (see pole nüüd päris puhkus, vaid pigem töö, aga väga meeldiv ja vajalik töö, mida tuleb inimesele võimaldada)

Mõlemal vanemal peab olema õigus jääda lapsehoolduspuhkusele ja naasta pärast seda tööle.

Lapse emal või isal on õigus saada lapsehoolduspuhkust kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni ning kasutada seda ühes osas või osade kaupa. Korraga võib lapsehoolduspuhkust kasutada ainult üks isik. Lapsehoolduspuhkusele jäämisest või lapsehoolduspuhkuse katkestamisest ja tööle naasmisest peab töötaja tööandjale ette teatama 14 kalendripäeva. Pooled võivad kokku leppida ka teisiti (TLS § 62 lõige 1 ja lõige 2). Lapsehoolduspuhkust võib kasutada ka lapse tegelik hooldaja, näiteks vanaema, vanaisa, onu või tädi (TLS § 65).

Töötajale makstakse lapsehoolduspuhkuse ajal hüvitist vastavalt vanema hüvitise seadusele ja lapsehooldustasu vastavalt riiklike peretoetuste seadusele (TLS § 62 lõige 4).

Pärast lapsehoolduspuhkust tööle naasmisel on töötajal õigus asuda töölepingus kokku lepitud tööle ja saada kokkulepitud töötasu. Kui kokkulepitud tingimustel töölepingu täitmine ei ole võimalik töömahu vähenemise, töö ümberkorraldamise või töö lõppemise tõttu, siis tekib koondamise olukord.

Enne koondamise tõttu töösuhete lõpetamist tuleb töötajale pakkuda võimaluse korral teist töökohta, et ta saaks sama tööandja juures töötamist jätkata. Tööandja peab vajadusel korraldama töötajale täiendusõppe või muutma töötingimusi, kui muudatused ei too kaasa ebareproportsionaalselt suuri kulutusi. Kui lapsehoolduspuhkuselt naasnud töötaja on nõus asumata teisele töökohale, siis lepib kokku töölepingu muudatused. Kui pakutud vabad töökohad töötajale ei sobi, tuleb koondamine läbi viia seadusega ettenähtud korras.

Õigus vanemal endal töösuhete lõpetada etteteatamiseta

Kui alla kolmeaastase lapse vanem soovib ise töösuhet lõpetada, võib ta seda igal ajal teha korralise ülesõutlemisega (TLS § 85 lõige 1). Sel juhul kehtib kohustus, et ta peab sellest 30 kalendripäeva ette teatama (TLS § 98 lõige 1). Juhul

kui perekondlikud kohustused ei võimalda kokkulepitud tööd teha ja tööandja ei võimalda sobivat tööd, siis võib töötaja töölepingu üles öelda erakorraliselt ilma varasema etteteatamiseta. See õigus on töötajal näiteks juhul, kui töövahetused algavad kell 7 hommikul, lapsi ei saa enne kella 7 lasteaeda viia ja tööandja ei ole nõus vahetuste aegu muutma ja tööandja ei võimalda töötajale sobivat tööd (TLS § 91 lõige 3).

Õigus jääda tööle koondamise olukorras

Koondamise korral on töötajal, kes kasvatab alla kolmeaastast last, töölejätmise eelisõigus. See tähendab, et koondamise vajaduse korral peab tööandja välja selgitama koondatavad töötajad ja nende hulgast eelisõiguse tõttu välistama väikelast kasvatavad vanemad. Alles pärast seda võib tööandja välja valida töötajad, kellega ta töölepingu üles ütleb (TLS § 89 lõige 5).

Tööandja ei või koondamise tõttu töölepingut üles öelda rasedaga, naisega, kellel on õigus saada rasedus- ja sünnituspuhkust, ega lapsevanemaga, kes kasutab lapsehoolduspuhkust või lapsendaja puhkust. Koondamine on lubatud ainult erandjuhul, kui tööandja oma tegevuse lõpetab (TLS § 93 lõige 1).

Kui koondamisel tuleb valida vähemalt kahe sarnaseid teenistusülesandeid täitva ametniku vahel, siis koondamise korral on teenistusse jäämise eelisõigus isikul, kelle haridus, töökogemus, teadmised ja oskused vastavad teenistusülesannete täitmiseks kehtestatud nõuetele enim. Kui nimetatud kriteeriumi alusel ei ole võimalik ametnikke eristada, on teenistusse jäämise eelisõigus kõigepealt ametnikul, kes kasvatab alla seitsmeaastast last, ja seejärel ametnike esindajal või ametnikul, kelle õigustatud ootus vajab suuremat kaitset, arvestama peab ka ametniku ülalpeetavate arvu (ATS § 90 lõige 5).

Ametniku teenistusest vabastamisel koondamise (ATS § 90), ettenägematute asjaolude (ATS § 92) või töövõime vähenemise tõttu (ATS § 93), välja arvatud ametiasutuse likvideerimise korral, ei tohi teenistusest vabastada ametnikku, kes on rase, kellel on õigus rasedus- ja sünnituspuhkusele või kes kasvatab alla kolmeaastast last (ATS § 100 lõige 1).

ÕIGUS TÖÖTADA VAATAMATA LAPSEVANEMAKS OLEMISELE

LAPSEOOTELE JÄÄMINE JA LASTE KASVATAMINE POLE MINGI EKSIMUS, MILLE EEST VÕIB INIMESE TÖÖLT LAHTI LASTA!

Töösuhte lõpetamise risk võib avaldada raseda või äsja sünnitanud naise füüsilisele ja vaimsele seisundile kahjulikku mõju, mistõttu vajavad naised osutatud seisundiga seoses erilist kaitset. Seega tuleb naistele tagada kaitse töösuhte ülesütleamise vastu nii rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal kui kogu raseduse kestel (TLS § 92 lõige 1 punkt 1). Samuti ei ole lubatud vallandamine rasedusest tingitud töövõimetuse tõttu (TLS § 93 lõige 2).

Tööandja ei või töölepingut üles öelda põhjusel, et töötaja täidab olulisi perekondlikke, sealhulgas väikelapse kasvatamise kohustusi (TLS § 92 lõige 1 punkt 2). Kui töösuhte lõpetamise põhjuseks on rasedus või perekondlike kohustuste täitmine, siis on tööandjal kohustus tõendada, et ta ütleb töölepingu üles TLS-s lubatud alusel (TLS § 92 lõige 2).

Kui tööandja on töötajale esitanud töölepingu ülesütlemisavalduse koondamise või töövõime vähendamise tõttu, siis on töötajal kohustus teavitada tööandjat oma rasedusest või rasedus- ja sünnituspuhkuse õigusest hiljemalt 14 kalendripäeva jooksul pärast ülesütlemisavalduse kättesaamist. Tööandja nõudmisel peab töötaja esitama raseduse kinnitamise kohta arsti või ämmaemanda tõendi (TLS § 93 lõige 3).

Üldreegli järgi võib töövaidlusorgan töötaja tööle ennistada ainult juhul, kui mõlemad pooled on sellega nõus ja töötajat ei ennistata tööle, kui tööandja sellega nõus ei ole. Juhul, kui tööandja ütleb töölepingu üles ebaseaduslikult,

siis raseda naise või töötaja, kellel on õigus rasedus- ja sünnituspuhkusele, võib töövaidlusorgan tööle ennistada sõltumata tööandja tahtest. Tööle ei ennistata, kui see pole mõistlikult võimalik, näiteks juhul kui tööandja oma tegevuse lõpetab (TLS § 107 lõige 3).

Üldreegli järgi peab tööandja ebaseadusliku töölepingu ülesütlemise eest maksma töötajale hüvitist tema kolme kuu töötasu suurusel. Kui tööandja on ebaseaduslikult lõpetanud töölepingu naisega, kes on rase või kellel on õigus saada rasedus- ja sünnituspuhkust, siis peab tööandja maksma töötajale hüvitist tema kuue kuu keskmise töötasu ulatuses. Töövaidlusorgan võib hüvitise suurust muuta (TLS § 109 lõige 2).

Ametnikul, kes on rase, kellel on õigus rasedus- ja sünnituspuhkusele või kes kasvatab alla seitsmeaastast last on õigus nõuda õigusvastaselt teenistusest vabastamise korral vabastamise kohta antud haldusakti õigusvastaseks tunnistamist, teenistusest vabastamise aluse muutmist ning hüvitist ametniku kuue kuu keskmise palga ulatuses. Kohus võib hüvitise suurust muuta, arvestades teenistussuhte lõpetamise asjaolusid ja mõlema poole huve (ATS § 105 lõige 2). Õigusvastaselt teenistusest vabastamise korral võib isik hüvitise asemel nõuda vabastamise kohta antud haldusakti tühistamist, enda teenistusse ennistamist ja tasu teenistusest sunnilt puudunud aja eest (ATS § 105 lõige 4).

VANEMA ÕIGUS HARIDUSELE

LAPSEVANEM PEAB SAAMA ÕPPIDA!

Õigus saada üldharidust (ka isa ja ema tahavad targaks saada)

Kui juhtub, et õppimine on jäänud varasemalt pooleli ja lapse pärast ei ole võimalik tavapärasel rütmil edasi õppida, siis on õigus üldhariduse omandamiseks valida mittestatsionaarne õpe, kus õppetundide kõrval on võrreldes statsionaarse õppega suurem osakaal iseseisval õppimisel (PGS § 22 lõige 3). Õppetundide hulka arvatakse ka õpilase arengut toetavate erinevate teenuste osutamise aeg, näiteks karjäärinõustamine.

Koolikohustuslikus eas noorel vanemal on võimalik jätkata põhihariduse omandamist oma senises koolis. Kool võib teha sellisel juhul õpetamises muudatusi või kohandusi õppeajas, õppesisus, õppeprotsessis ja õppekeskkonnas. Kui muudatuste või kohandustega kaasneb nädalakooormuse või õppe intensiivsuse oluline kasv või kahanemine võrreldes kooli õppekavaga või riiklikes õppekavades sätestatud õpitulemuste vähendamine või asendamine, tuleb õpilasele koostada riiklikes õppekavades sätestatud tingimustel individuaalne õppekava (PGS § 18 lõige 1). Samasugune õigus kehtib ka gümnaasiumiõppe korral.

Õigus akadeemilisele puhkusele (läheb kauem aega küll, aga peabki minema, kui lapse kõrvalt õpitakse)

Õpilasel või üliõpilasel on õigus saada akadeemilist puhkust õppekorralduseeskirjas sätestatud korras lapse hooldamiseks kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni (KutÕS § 43 lõike 2 punkt 9, ÜKS § 42 lõike 1 punkt 8, RakKKKS § 24 lõike 1 punkt 7).

Nimetatud õigus seab lasteta ning lapsevanematest õpilased ja üliõpilased võrdsemasse olukorda. Viimaste jaoks võib õppetöös osalemine olla raskendatud seoses lapse hooldamise vajadusega. Akadeemiline puhkus võimaldab teha

õppetöös pausi selliselt, et nominaalse õppeaja kulgemine peatub ja lapse kasvatamise kõrvalt on võimalik lõpetada õpe nominaalajaga. Pärast akadeemilise puhkuse lõppu saab jälle keskenduda õppetööle ning jätkata õpinguid nominaalse õppeaja jooksul ja saada osa sellega kaasnevatest hüvedest (ravikindlustus, õppetoetused, õppelaen, kõrgharidusõppes tasuta õppes jätkamine).

Kui üliõpilane on alla 3-aastase lapse või puudega lapse vanem või eestkostja, siis on tal õigus täita õppekava akadeemilisel puhkusel viibimise ajal (ÜKS § 22 lõike 10 punkt 2 ja RakKKS § 121 lõike 3 punkt 2).

Õigus õppida õppekulusid hüvitamata

Kuna lapse, eriti puudega lapse kasvatamine on suuremahuline ülesanne, on lapsevanemal keerulisem leida võimalusi õppida täiskoormusega ja õppekava mahtu täiel määral täita. Seega on lapsevanemal võrreldes ilma lapseta üliõpilasega suurem oht langeda allapoole täiskoormuse nõuetest ning sattuda õppesse, kus õppekulude hüvitamine on kohustuslik.

Üldine reegel on, et kui üliõpilane õpib osakoormusega või ei täida kumulatiivselt õppekavas nõutud õppe mahtu, siis saab kool temalt nõuda õppekulude hüvitamist. Alla 7-aastase lapse ja puudega lapse vanematelt ei ole õigus õppekulude hüvitamist nõuda (ÜKS § 13 lõike 6 punkt 2, RakKKS § 27 lõike 10 punkt 2). Neil vanematel on kõrghariduse omandamiseks soodsamad tingimused, mis aitavad sellega luua võrdsema olukorra võrreldes nende üliõpilastega, kes last hooldama ei pea.

Õigus taotleda vajaduspõhist õppetoetust (jälle elementaarne)

Üliõpilasel, välja arvatud doktorandil, on õigus taotleda vajaduspõhist õppetoetust, mis on üliõpilase majanduslikust olukorrast lähtuv rahaline toetus kõrghariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmiseks.

Vajaduspõhise toetuse saamise aluseks on üliõpilase ja tema perekonnaliikmete keskmine sissetulek (ÕÖS § 5¹). Üliõpilase perekonnaliikmeks loetakse ka alaealine laps.

Kui üliõpilase vajaduspõhise õppetoetuse taotlus on tagasi lükatud, kuid lähtuvalt tema majanduslikust olukorrast oleks tal vaja ikkagi toetust, siis on tal õigus taotleda vajaduspõhist eritoetust (ÕÖS § 5 lg 2²). Üliõpilasel ei ole õigust ühtaegu saada nii vajaduspõhist õppetoetust kui ka vajaduspõhist eritoetust.

Õigus saada soodsamad tingimused õppelaenu tagasimaksmisel

Õppelaen on õpilasele ja üliõpilasele antav riigi poolt tagatud laen hariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmiseks (ÕÖS § 3). Reeglina peavad õppeasutusest eksmatrikuleeritud isikud hakkama teatud aja möödudes õppelaenu koos intressidega tagasi maksuma. Seadus sätestab mõningad juhud, mil lapsevanemal on õigus õppelaenu tagasimaksmine peatada või õigus taotleda võlgnevuse kustutamist.

Õppelaenu tagasimaksmise tähtaja kulgemine peatub ning samal ajal ei teki intressi tasumise kohustust ühel vanemal lapse kolmeaastaseks saamiseni. Nimetatud õigus tekib lapsevanema taotluse alusel. Selle perioodi eest tasub intresse krediidasutusele riik (ÕÖS § 18 lõike 4).

Kui õppelaenu saaja lapsel tuvastatakse sügav puue, loobuvad krediidasutus ja riik õppelaenulepingust tulenevate, enne puude tuvastamist tekkinud kohustuste täitmise nõudmisest laenusaja, tema käendajatelt või pantijatelt (ÕÖS § 22 lõiked 3 ja 4). Laenusaja kohustuste täitmise nõudest loobumist kohaldatakse sügava puudega last pidevalt hooldava ühe vanema õppelaenu puhul. Selleks on vajalik esitada taotlus.

Õigus lähtetoetusele pärast õpinguid

Isik, kes on omandanud kõrghariduse või läbinud õpetajakoolituse ja asub või on õpingute jooksul juba asunud tööle väljaspool Tallinna või Tartut asuvasse kooli, saab taotleda lähtetoetust 18 kuu jooksul pärast õpingute lõpetamist (PGS § 77 lõike 2 punkt 1, KutÕS § 41 lõike 2 punkt 1). Kui isik viibib õpetajakoolituse lõpetamise aastal rasedus- ja sünnituspuhkusel, siis pikeneb lähtetoetuse taotlemise tähtaeg rasedus- ja sünnituspuhkuse ning lapsehoolduspuhkuse aja võrra.

Ka eriarstina tööle asuvale arstile makstakse ühekordset toetust (TTKS §d 54¹ ja 54²). Eriarsti lähtetoetuse saamiseks õigustatud arst peab lähtetoetuse taotluse esitama hiljemalt viie aasta jooksul residentuuri lõpetamisest arvates. Eriarstiabi eriala omandamise järel rasedus- ja sünnituspuhkusel või lapsehoolduspuhkusel viibiva arsti õigus taotleda lähtetoetust pikeneb vastavalt rasedus- ja sünnituspuhkusel ning lapsehoolduspuhkusel viibimise aja võrra.

See annab lapsevanemale lähtetoetuse taotlemiseks teiste õpetajana tööle asujatega võrdse võimaluse ja kindlustab olukorra, et lapse saamise tõttu ei jää rasedus- ja sünnituspuhkust ning lapsehoolduspuhkust kasutav vanem lähtetoetuse taotlemise õigusest ilma.

VANEMA ÕIGUS RIIGI VÕI OMAAVALITSUSE TOETUSELE

RIIK JA OMAVALITSUS TÕEPOOLEST TOETAVAD, USU VÕI ÄRA USU!

Põhiseaduse § 27 sätestab, et perekond rahva püsimise ja kasvamise ning ühiskonna alusena on riigi kaitse all ning vanematel on õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest.

Riigi kehtestatud põhilised peretoetused ja sotsiaalteenused leiab sotsiaalhoolekande seadusest (SHS) ja riiklike peretoetuste seadusest (RPTS), kus on sätestatud riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav abi.

Laste ja nende vanemate toetamisel on lisaks rahalistele hüvitistele ja toetustele olulised mitmesugused teenused. Kohalikel omavalitsustel on oluline roll laste hoolekande korraldamisel ja laste arenguks soodsa keskkonna loomisel ning lapsevanema aitamisel töö- ja pereelu ühitamisel. Kuna kohaliku omavalitsuse võimalused ja iga pere vajadused on väga erinevad, siis tasub minna kohale kohaliku omavalitsuse sotsiaal- või lastekaitsetöötaja juurde, oma lugu ja murekohad ära rääkida ning neile koos lahendusi otsida. Kohalikud omavalitsused toetavad lapsevanemat mitmesuguste teenustega, näiteks pakkudes vajadusel tasuta lasteaiakohta, toetusi lapse huvitegevuseks või klassiekskursioonil osalemiseks, ravimite ostmiseks toetust või transpordikorraldust. Need on vaid mõned näited, sest vajadusel aitab kohalik omavalitsus ka eluasemega või selle kohaldamisega näiteks puudega lapsele, sõidutab last kooli ja koolist koju või aitab isegi arsti juurde sõitmisel.

Õigus toetustele ja hüvitistele

Toetused ja hüvitised ei ole mingi põhjendamatu hellitamine, neid saavad ainult inimesed, kellel on toetust väga vaja!

Lastevanematel on võimalik saada mitmesuguseid toetusi ja hüvitisi ning muid rahalisi soodustusi. Nii lapse vanematele kui ka laste heaolu huvides on oluline, et lapsevanemad saaksid teistega tegelikkuses võrdsetel alustel ühiskonnaelust osa võtta.

Perele makstavad toetused hõlmavad nii ühekordselt kui perioodiliselt makstavaid toetusi, kõigile või vaid teatud sihtgruppi kuuluvatele perele suunatud toetusi ning toetusi, mis on kas mõeldud kõigile või vajaduspõhised.

Vanemal on õigus erinevatele peretoetustele: lapsetoetus (RPTS § 5), lapsehooldustasu (RPTS § 6), üksikvanema lapse toetus (RPTS § 7), ajateenija või asendusteenistuja lapse toetus (RPTS § 8), eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus (RPTS § 9), seitsme- ja enamalapselise pere vanema toetus (RPTS § 9¹), sünnitoetus (RPTS § 10), lapsendamistoetus (RPTS § 11), elluastumistoetus (RPTS § 12), vajaduspõhine peretoetus (RPTS § 12¹ ja SHS §-d 136-139). Toetused on koos konkreetsete rahasummadega välja toodud Sotsiaalkindlustusameti kodulehel <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/> lastega-perele/

Selleks, et säilitada varasem sissetulek vanemale, kelle tulu väheneb laste kasvatamise tõttu, ning toetada töö- ja pereelu ühitamist, makstakse vanemale vanemahüvitist (VHS § 1 lg 1). Isikule, kes tulu ei ole saanud, tagatakse sissetulek hüvitise määra ulatuses.

Riiklik toetus on ka toimetulekutoetus, mida saab taotleda kohalikust omavalitsusest (SHS §-d 131 – 135). Toimetulekutoetuse eesmärk on isikute iseseisvat toimetulekut soodustava ajutise abimeetmena leevendada abi vajavate isikute ja perekondade materiaalset puudust, tagades minimaalsed vahendid esmavajaduste rahuldamiseks.

Kui lastega pere ei oska enam toime tulla oma võlgadega, siis tasub pöörduda kohaliku omavalitsuse poole, kellelt vanemal on õigus saada võlanõustamist (SHS § 44). Kui võlgade tõttu on ohus lapse õppimine ja huviharidus, siis on vanemal õigus küsida abi omavalitsuselt, et laps ei peaks kannatama ilmajäetust.

Lisaks sotsiaalteenuste osutamise korraldamisele võib kohaliku omavalitsuse üksus maksta ka täiendavaid sotsiaaltoetusi kohaliku omavalitsuse üksuse kehtestatud tingimustel ja korras (SHS § 14 lõige 2). Mitmetel kohaliku omavalitsuse üksustel on eraldi toetused lastega perele, näiteks puudega last kasvatavatele perele ja paljulapselistele perele.

Sotsiaalmaksu seaduse (SMS) kohaselt maksab riik või avalik-õiguslik juriidiline isik sotsiaalmaksu vanema eest, kes kasvatab last ja vastab sotsiaalmaksu seaduse § 6 lõikes 1 kehtestatud tingimustele.

Riik teeb kohustuslikku kogumispensionisse täiendava sissemakse kuni 3-aastase lapse ühe vanema eest (KoPS § 10).

Õigus saada abi erivajadusega lapse vajaduste toetamiseks

Kui peres on erivajadustega laps või kui on mõnel muul põhjusel abivajadus tavapärasest suurem, on lapsevanemal õigus tervele reale teenustele kohaliku omavalitsuse poolt või vahendusel.

Iga lapsevanema abivajadus hinnatakse kohaliku omavalitsuse poolt esmalt täpselt ära (SHS § 15). Puudega lapsevanemal või puudega lapse vanemal on sealjuures õigus vajalikule tugi- ja tõlketeenusele. Abi saamiseks võib vanemal olla õigus saada endale, oma lapsele või kogu perele tugiisikuteenust (SHS § 23) või isiklikku abistajat (SHS § 27). Kui kodus olemine on mingil põhjusel muutunud ohtlikuks või võimatuks, on lapsel ja lapsel vajadusel koos vanemaga (näiteks kui teine vanem on vägivaldne) õigus saada kohaliku omavalitsuse abiga turvakoduteenust (SHS § 33). Kui ikka on vajadus olemas, siis on perel õigus saada kohalikust omavalitsusest kasutamiseks eluruum (SHS § 41) või saada abi oma korteri või maja kohaldamiseks näiteks puudega lapse jaoks (SHS § 42).

Kui puudega lapsevanemal või puudega lapsel on vaja liikuda, siis on lapsevanemal õigus saada vastavalt kas endale või oma lapsele sotsiaaltransporditeenust (SHS § 38). Seda võib vaja minna näiteks lapse kooli ja koolist koju sõidutamisel, arsti juures käimisel või kui koolilapsel on vaja koos klassiga minna teatrisse.

Kui lapsele on tehtud rehabilitatsiooniplaan kas puude või alaealiste komisjoni otsusel, siis seaduses loetud juhtudel on vanemal õigus kas saada rehabilitatsiooniteenuseid oma lapsele tasuta või muul moel toetatult, näiteks tasutakse ka sõidu- või majutuskulude eest (SHS §-d 56 – 65).

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eesmärk on õpetada ja arendada puudega lapse igapäevaelu oskusi, toetada õppimist, anda vanematele teadmisi selle kohta, kuidas lapse arengut toetada, ja arendada töövõime eeldusi. Rehabilitatsiooniteenuse osutamise käigus hinnatakse lapse toimetulekut ja kõrvalabi vajadust, tehakse ettepanekuid kodu- ja õpikeskkonna kohandamiseks, abivahendi saamiseks ja kasutamiseks ning nõustatakse erinevates valdkondades, et parandada edasist sotsiaalset toimetulekut. Kõiki teenuseid, v. a arsti

teenus, osutatakse individuaalselt, perele või grupile. Teenusele õigustatud isikud on sätestatud sotsiaalhoolekande seaduse §-s 59.

Kuni 18-aastaste raske ja sügava puudega laste vanemate töötamise toetamiseks kompenseerib riik lapsehoiuteenust (SHS §-d 108-115). Riigi rahastatavale lapsehoiuteenusele õigustatud isikud on sätestatud sotsiaalhoolekande seaduse §-s 109.

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse (PISTS) alusel on õigus saada toetust keskmise, raske või sügava puudega lapsele puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks ja rehabilitatsiooniplaanis ettenähtud tegevusteks (PISTS § 6). Samuti on õigus saada last üksi kasvatavale puudega vanemal toetust - puudega vanema toetust (PISTS § 9).

Õigus täiendavale maksuvabale tulule lapse ülalpidamise korral

Lapse üks vanem, kes peab ülal kahte või enamat alaealist last, võib maksustamisperioodi tulust maha arvata täiendava maksuvaba tulu iga kuni 17 aasta vanuse lapse kohta alates teisest lapsest (TuMS § 23¹).

Last üksi kasvatav ja lapsehoolduspuhkust kasutanud vanem võib tasutud eluasemelaenu intressid maha arvata järgnevate maksustamisperioodide tulust, arvestamata tulust tehtavate mahaarvamiste piiranguga (TuMS § 25 lõige 4).

Õigus maksustamisperioodi tulust maha arvata koolituskulud

Vanemal on õigus maksustamisperioodi tulust maha arvata enda ja oma alla 26 aasta vanuse lapse koolituskulud (TuMS § 26). Koolituskuludeks on õppimise eest tasutud kulud haridusasutusele, millel on asjaomase õppekava kohta tegevusluba, registreering Eesti Hariduse Infosüsteemis või õigus kõrgharidustasemel õpet läbi viia, ning eelloetletutega samaväärses välismaa õppeasutuses õppimise või nende õppeasutuste korraldatavatel tasulistel kursustel.

Täienduskoolituse osalemise korral peab õppe läbiviijal olema tegevusluba või ta on õppe läbiviimiseks esitanud majandustegevusteate. Täienduskoolituses õppekava eesmärk peab olema tasemeõppe õppekavas sisalduva või kutsestandardis kirjeldatud kutse-, ameti- või erialase kompetentsi saavutamine või keeleõpe. Koolituskuluna ei käsitata osade mootorsõiduki kategooriate juhi koolitusel osalemise eest tasutud kulusid. Huvikoolis õppimise eest tasutud kulu käsitatakse koolituskuluna juhul, kui huvikoolis õppija on koolituskulu tasumise kalendriaasta 1. jaanuaril alla 18 aasta vanune (TuMS § 26 lõige 2¹).

Vanemal on õigus elada nii, et lapsel oleks hea olla

Vanemal on õigus olla oma käitumisega lapsele eeskujuks nii koduseid toimetusi tehes kui ka liikluses autoroolis olles. Vanemal on õigus pakkuda oma lapsele kodusoojust ja lugeda õhtuti lapsele raamatut.

Samas ei saa vanem olla pidevalt lapse kõrval. Mida vanemaks laps saab, seda keerulisemaks see muutub. Selleks et osta lapsele süüa ja riideid ning pakkuda talle turvalist kodu, peab vanem käima tööl. Seega on vanemal veel vaja kedagi, kes pakuks lapsele igapäevast turvatunnet sel ajal, kui ta on täidab oma tööülesandeid.

Vanemaks olemine ei pea tähendama seda, et oma igapäevase töö kõrvalt tuleks töötada täiskohaga oma lapse lapsehoidjana või õpetajana. Siin tuleb vanemal teha valik, mille tegemisel peavad teda toetama riik ja omavalitsus. Vanemal peavad olema teiste töötajatega võrdsed võimalused tööl käimiseks.

Õigus last toetada, kaitsta ja kasvatada (muide, see on ühtlasi kohustus!)

Lapsevanema õigused seoses laste kasvatamisega on sätestatud lastekaitseaduses (LasteKS).

Lapse arengu ja kasvu loomulikuks keskkonnaks on perekond. Esmane vastutus lapse õiguste ja heaolu tagamise eest on lapsevanemal või last kasvataval isikul (LasteKS § 7 lõige 1).

Lapsevanemat või last kasvatavat isikut peavad lapse õiguste ja heaolu tagamisel toetama riigi ja omavalitsusete ametiasutused ja nende ametiisikud ning avalik-õiguslikud ja eraõiguslikud juriidilised isikud vastavalt oma pädevusele (LasteKS § 7 lõige 2).

Lapse eest hoolitsemisel ja lapse kasvatamisel peavad last kasvatav isik ja lapsega töötav isik lapse vanust ja arengutaset arvestades: 1) arutama lapsega hooldus- ja kasvatusküsimusi, arvestades lapse võimete ja vajaduste suurenemisega iseseisvalt ja vastutusvõimeliselt tegutseda, 2) juhendama ja suunama last iseseisvalt tegutsema; 3) selgitama lapsele, kuidas hoida oma tervist ja ennast arendada ning kuidas vähendada riske ja ennetada ohtu (LasteKS § 22 lõige 2).

Last kasvatav isik ja lapsega töötav isik on kohustatud lapse abivajaduse ilmnemisel otsima abi ja vajaduse korral tegema koostööd lastekaitsetöötaja või teiste lapsega töötavate isikutega (LasteKS § 22 lõige 3).

Õigus kaitsta last avalikus suhtlusruumis - meedial pole mitte mingisugust õigust lapsi oma huvides ära kasutada!

Ajakirjanikud on alati huvitatud eelkõige heast loost ja teadupoolest on inimestest rääkiv hea ajakirjanduslik lugu võimalikult isiklik ja konkreetne. Võib juhtuda, et ajakirjanik küsib küsimusi, mis lähevad ajakirjanduseetika koodeksi-iga vastuollu, kasutades ära laste või lapsevanemate kogenematust meediaga suhtlemisel. Seepärast on hea meeles pidada, et kõigile ajakirjanike küsimustele ei pea vastama – lapsevanemal on õigus kaitsta oma eraelu ja oma last ning otsustada ise, kui palju infot ta tahab meediaga, st avalikkusega jagada.

Eesti ajakirjanduseetika koodeksi kohaselt ei tohi kellelegi tekitada põhjendamatuid kannatusi (punkt 1.5) ja ei tohi kuritarvitada meediaga suhtlemisel kogenematuid inimesi (punkt 3.2). Üldjuhul tuleb last küsitleda või temast ülevõtteid teha lapsevanema või lapse eest vastutava isiku juuresolekul või nõusolekul (punkt 6) ja ei kajastata vanemate vaidlusi laste hooldusküsimuste üle (punkt 4.7). Õigusrikkumiste, kohtuasjade ja õnnetuste kajastamisel tuleb kaaluda, kas asjaosaliste äratuntav esitamine on vajalik ja kas see võib põhjustada inimesele kannatusi, siinjuures ohvreid ja alaealisi kurjategijaid üldjuhul avalikkuse jaoks ei tuvastata (punkt 4.8). Lähtuda tuleb põhimõttest, et inimese eraelu puutumatust rikkuvaid materjale võib avaldada vaid juhul, kui avalik huvi kaalub üles inimese õiguse privaatsusele (punkt 4.9).

Samu põhimõtteid on vanemal õigus järgida ka isiklike sõnumite jätmisel ükskõik millisesse avalikku suhtlusruumi. Ka see on üks võimalus seista hea oma lapse heaolu eest.

Õigus ajapikendusele kutsealusena ajateenistusse asumisel

Kui isa on saanud kutse asuda ajateenistusse, siis tal on õigus saada ajapikendust tulenevalt lapse eest hoolitsemise vajadusest. Kaitseväeteenistuse seaduse kohaselt saab isa ajateenistusse minekuks ajapikendust, kui ta (KVTS § 43):

- 1) peab ülal vähemalt ühte alla kolmeaastast last;
- 2) on kohustatud ülal pidama vähemalt kahte last;
- 3) peab üksinda ülal vähemalt ühte last;
- 4) on ainus isik, kes on kohustatud ülal pidama raske või sügava puudega inimest.

Õigus panustada lasteaia ja kooli tegevustesse - tarvitada aktiivselt, aga samas mitte kuritarvitada!

Lapsevanemal on õigus olla kaasatud oma lapsega seotud tegevustesse ja ot-sustesse, mis puudutab lapse lasteaeda või kooli vastuvõtmise, õppekava ko-handamisse, praktikalepingu sõlmimisse jms. Tegemist on õigustega, mis tule-nevad erinevatest haridusvaldkonna õigusaktidest, s.h koolieelse lasteasutuse seadusest (KELS), põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest (PGS) ja ka mõningatel juhtudel kutseõppeasutuse seadusest (KutÕS).

Lapsevanemal on õigus pöörduda õpetaja poole, kui ta lapsel on mure lasteaiakaaslastega või koolis õppimisega. Üks võimalus on oma muredest rää-kida arenguvestlusel. Samuti saab vanem kaasa rääkida laiemalt, tehes ettepa-nekuid üldisemate küsimuste lahendamiseks. Üheks selliseks võimaluseks on osaleda hoolekogu töös.

Lapsevanemal on õigus saada oma kodukoha teeninduspiirkonna lasteaia õpetajatelt, direktorilt, õppealajuhatajalt ja lasteaias töötavatel liikumisõpeta-jalt, muusikaõpetajalt, logopeedilt ja teistelt õppe- ja kasvatusalal töötavatel inimestelt nõustamist koolieelses vanuses lapse kasvatamise ja õppimise koh-ta nii siis, kui laps käib lasteaias kui ka siis, kui laps lasteaias ei käi või laps käib lapsehoiuis (KELS § 22 lg 3). Seda, milline lasteaed on kodu järgi teeninduspiir-konna lasteaed, saab teada oma kohalikust omavalitsusest.

Kõige rohkem võib pere elukorraldust muuta lapse koolimineks. Siis muutub laps iseseisvamaks. Vanemale on aga jätkuvalt tähtis, et samal ajal kui tema on tööl, oleks algklassides käiv laps kindlas kohas. Üheks võimaluseks on siin koolis viibimise aega pikendada pikapäevarühma kaudu, mida võib koolis moo-dustada. Samas on siin vanematel hoolekogu kaudu õigus teha ettepanek pika-päevarühma moodustamiseks. Hoolekogu ettepanekul on kool koostöös kooli pidajaga kohustatud korraldama pikapäevarühma moodustamise (PGS § 38).

Lapsevanemal on aga ka endal õigus oma lapse haridusteed toetada. Sel-leks on tal võimalik luua kodus õppimistingimused ja õppes osalemise eeldu-sed, teha koostööd kooliga, pöörduda vajadusel nõustamiskomisjoni poole jne (PGS § 11 lõige 1). Kui vanemal ei ole mingil põhjusel võimalik oma last toetada, siis on tal õigus saada lapse õiguste kaitsmiseks abi valla- või linnavalitsuselt (PGS § 11 lõige 2). Seaduse mõte on selles, et iga laps saaks kohustusliku põhi-koolihariduse hästi ja oma võimete kohaselt omandatud. Seda ka siis, kui pere peaks sattuma mingitesse suurematesse raskustesse.

Õigus lapsehoiule või lasteaia kohale

Selleks, et vanem saaks käia tööl, on tal õigus omavalitsuselt taotleda lapsele kohta lasteaias ja kohalik omavalitsus peab lapsele sobiva koha perele võimal-dama (KELS § 10). Pooleteise- kuni kolmeaastase lapse lasteaia kohta võib valla- või linnavalitsus vanema nõusolekul asendada lapsehoiuteenusega. Kui lapsel on lükatud koolikohustuse täitmise alustamine nõustamiskomisjoni soovitusel ühe õppeaasta võrra edasi (PGS § 9 lõige 3), siis on lapsel võimalus käia kuni koolimine kuni lasteaias.

Keha-, kõne-, meele- või vaimupuuetega ning eriabi või -hooldust vajava-tele lastele loob valla- või linnavalitsus võimalused arenemiseks ja kasvami-seks elukohajärgses lasteasutuses (KELS § 14).

Lasteaia puhul on oluline ka selle asukoht, kuna vanem peab jõudma õigel ajal tööle ja pärast tööd jõudma lapsele lasteaeda järele. Lasteaeda võetakse kõigepealt vastu lasteaia teeninduspiirkonnas elav laps, eelistades võimalu-se korral lapsi, kelle samas elukohas elavate sama pere teised lapsed käivad samas lasteasutuses (KELS § 15 lg 3). Vabade kohtade olemasolul võetakse lapsi väljastpoolt teeninduspiirkonda, eelistades esmajärjekorras samas vallas või linnas elavaid lapsi, seejärel teeninduspiirkonnas töötavate vanemate lapsi. Väljaspool teeninduspiirkonda elavate laste vastuvõtul arvestatakse ajaliselt varem esitatud taotlusi.

Lasteaia või vanema nõusolekul lapsehoiuis käiva lapse kulude katmisel osaleb ka lapsevanem. Ka see võib saada vanemale takistuseks tööl käimiseks. Lapse toidukulu päevamaksumuse otsustab hoolekogu ja kinnitab direktor (KELS § 24 lg 2). Muude kulude katmisel ei või vanemate poolt kaetav osa ühe lapse kohta ületada 20 protsenti Vabariigi Valitsuse kehtestatud palga alam-määrast (KELS § 24 lg 3). Kui vanemal on majanduslik olukord keeruline, tasub kindlasti pöörduda lasteaia ja/või kohaliku omavalitsuse poole abi saamiseks. Ühelgi lapsel ei tohi jääda alusharidus saamata või vanemal tööle minemata pere majandusliku olukorra tõttu.

Õigus koolikohale

Vastavalt põhiseadusele on vanemal lapse hariduse valikul otsustav sõna (PS § 37 lg 3). Riigil ja omavalitsusel on kohustus aga tagada hariduse kättesaadavus. Vanemal on valida, kas ta õpetab oma last ise, valib lapsele elukohajärgse kooli või mõne muu munitsipaalkooli või hoopis erakooli. Kui vanem valib haridus-tee, mis pole seotud lapse elukohajärgse kooliga, siis seda õigust on mõnevõr-ra piiratud – näiteks ei tarvitse mitteelukohajärgses koolis olla vabu kohti.

Põhiharidust omandavat õpilast võib õpetada vanema taotlusel koduõpes. Vanema taotlusel koduõppe rakendamisel korraldab ja rahastab väljaspool kooli toimuva õppe osa vanem (PGS § 23 lõige 1).

Kuna lapsi on omavalitsustes loodetavasti jätkuvalt rohkem kui üks, siis omavalitsus peab hoolitsema, et kõik lapsed saaksid omandada põhiharidust. Valla- või linnavalitsus arvestab elukohajärgse kooli määramisel oluliste asjaoludena esmajärjekorras õpilase elukoha lähedust koolile, sama pere teiste laste õppimist samas koolis ja võimaluse korral vanemate soove (PGS § 10 lõige 1).

Erakooli valides peab vanem arvestama lepingus määratletud õppemaksu suurusega, mida võib tõsta kuni 10 protsenti kahe õppeaasta vahel, kui erakooli pidaja ja õpilase vaheline leping ei sätesta teisiti (EraKS § 22 lõige 6). Õppemaksu suuruse määrab erakooli pidaja ning seda ei muudeta õppeaasta jooksul.

Õigus haridusliku erivajadusega lapse toetamisele koolis

Kõik lapsed on erilised ja kõigil on omad võimed ja vajadused. Samas on ka selliseid lapsi, kelle vajadused võivad teiste laste vajadustest olla kordi suuremad. See vajadus võib tulla mõnest füüsilisest puudest, lapse kohanemiskustest või mõnest muust väiksemast või suuremast lapse terviseseisundist. Teatud juhtudel ei olegi last võimalik viia tavalisse kooli. Teatud juhtudel piisab sellest, kui õpilasele on tagatud eripedagoogi (sealhulgas logopeedi), psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi teenus. Need teenused peavad olema koolis kohapeal õpilasele tagatud tasuta (PGS § 37 lõige 2).

Lapse kergemad ja raskemad hariduslikud erivajadused vajavad enam tähelepanu, et vanemal oleks tööl olles kindlustunne oma lapse käekäigu pärast. Lapsel peab minema kõik hästi. Lapse hariduslik erivajadus ei pea tähendama seda, et vanem peab lapsega koju jääma.

Hariidusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, terviseseisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppes eemal viibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega õpetajad), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas (PGS § 46 lõige 1).

Haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamisel lähtutakse kaasava õppe põhimõtetest, mille kohaselt üldjuhul õpib haridusliku erivajadusega õpilane elukohajärgse kooli tavaklassis (PGS § 47 lõige 1).

Ka kutseõppeasutus peab tagama õpilasele tugiteenuste, sealhulgas karjääriteenus, õpiabi, eri- ja sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus, kättesaadavuse (KutÕS § 3 lõige 2 punkt 2).

Õigus toetada last tööharjumuste saamisel (eks see ole jälle ühtaegu nii õigus kui ka kohustus)

Laps ei jää lapseks igavesti. Ükskord tuleb ka lapsel teha oma valikud, minna tööle, seista enda ja oma laste eest. Ka tööharjumuste tekitamine kodust väljaspool on osa lapse toetamisest, kus vanemal ei ole võimalik alati ise olla tööandjaks. Aegsasti jõukohase töökogemuse saamine on lapsele igati kasulik ning arendav. Vanema õigust suunata last töökogemust omandama ei tohi segamini ajada laste töö kurja ärakasutamisega.

Alaialise esimeste päris tööülesannete täitmisel on vanemal õigus olla aga üks osapooltest, kes vastutab, et tema lapse tööülesanded oleksid eakohased. Alaialise töötamise piirangud tulenevad nii tervisekaitse nõuetest kui ka kohustusest tagada koolikohustuslikule alaialisele piisavalt aega õppimiseks. Alaialiste töötamisega seonduv regulatsioon on hetkel (aprill 2016) ümberetgemisel. Praegu kehtiv alaialiste töötingimuste regulatsioon on väga piirav. See on viinud olukorrani, kus alaialise tööle võtmine ei ole tööandja jaoks atraktiivne ning alaialisi ei saa tööle rakendada määral, milleks nad tegelikult võimelised on. 15–24-aastaste töötuse määr oli 2015. aastal 13,1 protsenti, olles üldisest töötuse määrast poole suurem.

Vanem peab arvestama, et kuni 17-aastaste noorte tööle võtmisele on kehtestatud töölepinguseaduses (TLS) piirangud, samas on töö iseloomust sõltuvalt osadel juhtudel võimalik sõlmida ka käsundusleping. Millised piirangud pärast seadusemuudatusi alles jäävad ja kuidas alaialiste tööd reguleerima hakatakse, soovitame jälgida elektroonilisest Riigi Teatajast töölepinguseaduse hetkel kehtivast versioonist. Lapsevanem saab kõhkluste korral arutada lapsele ohutuid töötingimusi koos vastutustundliku tööandja ja Tööinspektsiooniga.

Loomulikult on vanemal õigus arendada lapses tööharjumusi ka kodus. Perekonaseaduse § 114 sätestab, et kuni laps elab koos oma vanematega ja need teda kasvatavad või ülal peavad, on laps kohustatud oma võimetele ja võimalustele vastaval viisil vanemaid kodus majapidamises abistama.

Seaduste loetelu koos lühenditega

Avaliku teenistuse seadus – ATS
Erakooliseadus – EraKS
Kaitseväeteenistuse seadus – KVTS
Kogumispensionide seadus – KoPS
Koolieelse lasteasutuse seadus – KELS
Kutseõppeasutuse seadus – KutÕS
Lastekaitse seadus – LasteKS
Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus – PISTS
Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus – PGS
Põhiseadus – PS
Rakenduskõrgkooli seadus – RakKKS
Ravikindlustuse seadus – RaKS
Riiklike peretoetuste seadus – RPTS
Soolise võrdõiguslikkuse seadus – SoVS
Sotsiaalhoolekande seadus – SHS
Sotsiaalmaksu seadus – SMS
Tervishoiuteenuste korraldamise seadus – TTKS
Tulumaksuseadus – TuMS
Töölepingu seadus – TLS
Vanemahüvitise seadus – VHS
Õppetootuste ja õppelaenu seadus – ÕÕS
Ülikooliseadus – ÜKS

Abi saamiseks võib lapsevanem pöörduda:

Võrdõigusvoliniku kantseleist saab abi, kui inimene kahtlustab, et teda on diskrimineeritud ehk halvemini koheldud soo, rahvuse, rassi, usutunnistuse, veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse tõttu. Sooliseks diskrimineerimiseks loetakse muuhulgas isiku ebasoodsam kohtlemine seoses raseduse ja sünnitamisega, lapsevanemaks olemisega, perekondlike kohustuste täitmisega, samuti sooline ja seksuaalne ahistamine.

Voliniku poole saab oma küsimusega pöörduda vabas vormis, saates e-kirja aadressile avaldus@svv.ee või kasutades meie avalduse vormi veebilehel <http://www.vordoiigusvolinik.ee/millise-murega-saab-abi/>.

Avalduses peab olema ära toodud asjaolud, mille alusel saab eeldada diskrimineerimist. Voliniku kantseleist saab vastuse, kas kedagi on ebavõrdselt koheldud mõne ülal loetletud tunnuse tõttu. Volinik annab tasuta õigusnõu, kuidas kaitsta oma õigusi diskrimineerimise korral, ning abistab ja nõustab inimesi diskrimineerimise kohta avalduste esitamisel.

Töösuhtes töölepingust tulenevate küsimuste puhul saab tööpäeviti helistada tööinspektsiooni infotelefonile 640 6000 või saata küsimuse e-postiga aadressile: jurist@ti.ee. Tõvaidlusi lahendavad tõvaidluskomisjonid. Tõvaidlusavaldus tuleb esitada töökoha

piirkonna tõvaidluskomisjonile. Avalduses peab esitama konkreetsed nõuded, nõude aluseks olevate asjaolude kirjeldus ja tõendid, mis kinnitavad asjaolusid ja avaldaja väiteid. Diskrimineerimisvaidluse puhul peab avalduses olema välja toodud ka asjaolud, mille alusel saab eeldada ebavõrdse kohtlemise aset leidmist. Avalduse vormi, selgituse avalduse täitmise kohta ning tõvaidluskomisjonide tööpiirkonnad ja kontaktid on avaldatud tööinspektsiooni veebilehel <http://www.ti.ee/est/toeoesuhted-toeoevaidlus/toeoevaidluste-lahendamine/avalduse-esitamine-toeoevaidluskomisjonile/>

Laste turvatundega, heaoluga, arenguga jms seotud küsimustega võib pöörduda elukohajärgse kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöö või lastekaitse töötaja poole.

Kui laps käib lasteaias, siis õppe- ja kasvatusküsimustes võib alati nõu küsida oma lasteaia pedagoogidelt, s.o õpetajatelt, direktorilt, õppeala juhatajalt ning teistelt õppe- ja kasvatusala töötajatelt. Lapsevanem võib kohaliku omavalitsuse teeninduspiirkonna järgsesse lasteasutusse õppe- ja kasvatusküsimustega pöörduda ka siis, kui laps lasteaias ei käi.

Kui laps käib koolis, siis võib lapsega seotud murega alati pöörduda oma kooli poole. See kehtib nii põhikooli, gümnaasiumi, kutsekooli, rakendusliku kõrgkooli kui ka ülikooli kohta.

Õiguskantsler täidab ka ÜRO lapse õiguste konventsioonist tulenevaid lapse õiguste kaitse ja edendamise ülesandeid ning on väärkohtlemise ennetusasutus. Teil on õigus pöörduda õiguskantsleri poole, kui leiate, et mõni õigusnorm on põhiseadusega vastuolus. Samuti saate pöörduda õiguskantsleri poole, kui Teie arvates on avalikke ülesandeid täitev isik või asutus käitunud Teie või Teie lapse suhtes ebaõiglaselt. Avalikud ülesanded on näiteks sotsiaaltoetuste maksmine, sotsiaalteenuste osutamine, kohtutäituritegevus (nt elatisnõude täitmisel), koolikorraldus, lastekaitse jms. Vaata pöördumise aluste kohta lisaks õiguskantsleri veebilehelt: <http://oiguskantsler.ee/et/millal-oigus-kantsler-saab-aidata>

Ükski ülaltoodud asutus ei saa lahendada eraisikute vahelisi vaidlusi, sh lapsevanemate vahelisi hooldusõiguse vaidlusi. Samuti ei lahenda ükski ülaltoodud asutus avaldusi, mida samal ajal lahendab kohus, politsei või prokuratuur või milles kohus on teinud otsuse. Kui Teie õiguste kaitsmiseks on võimalik pöörduda mõne muu asutuse poole, kes saab Teie õigusi konkreetsel juhul paremini kaitsta, siis on teil õigus pöörduda kõikide nende asutuste poole selgituste saamiseks, kelle poole pöörduda.

www.vordoigusvolinik.ee